Трибуна вільного українського слова на вільній американській землі

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

Адреса Редакції і Адміністрації: 'Svoboda', 81-83 Grand St., Jersey City 3, N. J.
Тел.: HEnderson 4-0237, 4-0807
УНС.: HEnderson 4-1016

РІК LXI. Ч. 165. ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, П'ЯТНИЦЯ, 27-го СЕРПНЯ 1954. П'ЯТЬ ЦЕНТІВ — FIVE CENTS JERSEY CITY and NEW YORK, FRIDAY, AUGUST 27, 1954. No. 165. VOL. LXI.

ЗДА І НАДАЛІ ЗМАГАЮТЬ ДО МІЖНАРОДНОЇ АТОМОВОЇ СПІВПРАЦІ

ПРОЄКТУЮТЬ ВИКОРИСТОВУВАТИ АТОМОВУ ЕНЕРҐІЮ ДЛЯ МИРНИХ ЦІЛЕЙ І БЕЗ ЗГОДИ СОВЄТІВ

Вашинґтон. — ЗДА вирішили продовжувати свої змагання до того, щоб дійти до порозуміння в справі міжнародної співпраці для використання атомової енерґії навіть і тоді, коли нан це не погодиться Совєти. Москва іґнорувала американську пропозицію в цій справі, яку склав президент Айзенгавер на Асамблеї Об'єднаних в уряді минулого року. Москва домагається, щоб перше заборонити вживання атомової зброї на війні, а щотільки тоді обговорювати справу міжнародного порозуміння в справі широкого використовування атомової енерґії. Тепер ЗДА ведуть переговори в справі мирного використування атомової енерґії з Канадою, Англією і Бельгією, щоб усі сирівці, потрібні до продукції атомової енерґії складати до одного „атомового банку", і використовувати атомову енерґію для мирних цілей. В Вашинґтоні думають, що треба залишити місце в тій майбутній міжнародній аґенції і для Совєтів, якщо вони змінили б свою думку і погодилися належати до неї. ЗДА на найближчій Асамблеї Об'єднанних Націй мають поінформувати всі держави про стан дотеперішніх заходів в цій справі. Державний секретар Джон Фостер Доллес недавно заявив, що совєтська відповідь була на 99 відсотків неґативна. На сесії Об'єднаних Націй ЗДА мають також предложити новий, дещо змінений плян міжнародної організації, яка контролювала б продукцію атомової енерґії для мирного вжитку.

27 губернаторів закликають жертвувати на боротьбу проти поліо

Ню Йорк, Н. Й. — Крайова Фундація для боротьби проти дитячого паралічу повідомляє, що губернатори 27 стейтів закликають громадянство до посилених жертв на боротьбу проти цієї недуги. Вони заявляють, що в деяких стейтах дитячий параліч поширюється, а фонди на його поборювання вичерпуються. В стейті Тексас дитячий параліч дійшов до найвищого числа випадків, — заявив губернатор Оллен Шіверс. Фонд на поборювання недуги дитячого паралічу, що називається „Похід даймів" (шісток), задумує зібрати в цьому році 20 мільйонів долярів. Гроші потрібні на продукцію сироватки ґамма ґлобулінн і на лікування хворих у шпиталях. В стейті Ню Йорк випадків дитячого паралічу цього року майже на половину менше як в минулому році.

Айзенгавер з Денверу започаткує будову фабрики коло Пітсбурґу

Денвер, Колорадо. — В понеділок 6 вересня президент Айзенгавер із Денверу в стейті Колорадо за допомогою радіоактивної палички започаткує будову атомової фабрики коло Пітсбурґу в Пенсилвенії. Порушаючи радіоактивну паличку, президент пустить в рух прилад, який в Пенсилвенії почне копати землю під фундаменти атомової фабрики, що працюватиме для мирних цілей ЗДА, а може і всього світу. Телевізійні стації одночасно будуть показувати президента Айзенгавера в Денвері, який виголосить при цій нагоді п'ятихвилинну промову, і адмірала Луїса Стравса коло Пітсбурґу, голову Комісії Атомової Енерґії. Цю фабрику, будує для уряду одна фірма в Питсбурґу.

Комісія не досліджуватиме фінансових трансакцій МекКарті

Вашинґтон. — Голова шестичленної Сенатської Комісії, яка має розглядати справу сенатора Джозефа МекКарті, — сенатор Артур Воткінс заявив, що, на його думку, комісія не буде досліджувати фінансових операцій сенатора з Висконсіну. Воткінс сказав, що його комісія вибрала п'ять головних обвинувачень, в справі яких зізнаватиме сенатор Джозеф МекКарті 31 серпня цього року. Всіх обвинувачень проти сен. МекКарті є 46, але комісія спочатку думає вести переслухання в справі 13 оскаржень, які об'єднано в такі п'ять пунктів: 1. образа Сенату сен. МекКарті, який не хотів зізнавати в справі податків на сенатській комісії. 2. Заохочування сенатором МекКарті державних урядовців до ломання присяги і порушування закону. 3. Отримання сенатором МекКарті секретного документу з архіву армії. 4. Зневага МекКарті деяких сенаторів. 5. Справа генерала Ралфа Цвікера, якого сенатор Мек Карті образив під час переслухання в Сенаті. — Скарги проти сенатора МекКарті внесли такі три сенатори: демократ Дж. В. Фулбрайт, незалежний сенатор Вейн Морс і республіканець Ралф Е. Фландерс.

В АМЕРИЦІ

● **Команда Летунства** думає ввести обов'язкове поздоровлення для летунів, які повинні вітати рукою вищих ранґою летунів не тільки на летовищах, але й в публічних місцях. Це привітання скасовано 1948 року. Морська піхота і фльота ніколи не касували цього привітання.

● **Сенатор Ралф Фландерс** передчасно закінчив свої вакації в Англії, бо не міг знести тамошньої сльотної погоди, а також не міг довідуватися з англійських часописів про те, що діється в Америці.

● **Світова Рада Церков** на своїх зборах в Івенстоні, Ілл., вибрала нових шістьох своїх президентів, в тому числі двох із ЗДА: протестантського єпископа з Ню Йорку Генрі Нокса, архиєпископа Православної Східньої Церкви з Ню Йорку Михаїла, отця Джана Бейлла з Шотляндії, єпископа Санте Уберта Барбієрі з Буенос Айресу, митрополита Тому Юґанона (Сирійська Церква в Індії) і євангелицького єпископа Ф. К. Отта Дібеліюса з Берліну.

● **Президент Айзенгавер** підписав закон, згідно з яким 14 італійським черницям дозволяється на постійний побут в цій країні. Ці черниці вже працюють в семінарах свого чину в стейтах Ню Йорк, Каліфорнія і Огайо.

● **Нурці морської піхоти** цієї осени шукатимуть в океані коло Овкленду в Каліфорнії 30,000,000 долярів в золоті, які 1888 року пішли на дно з затопленим американським кораблем „Ситі оф Честер". Цей корабель затонув внаслідок зудару з англійським паровиком „Овшенік".

● **Пані Елінор Рузвелт** дивується, як міг президент Айзенгавер поручати виборцям голосувати за республіканця Джозефа Міка, який кандидує проти демократичного сенатора Пола Г. Даґлеса. Пані Рузвелт пише, що демократ Даґлес більше разів голосував за законопроєкти Айзенгавера, як це робив республіканець Мік.

Комуністичні заворушення в Бразилії

Ріо де Жанейро. — В столиці Бразилії і в деяких інших містах продовжувались заворушення у зв'язку з самогубством бразилійського президента Хетулія Варґаса. Ці заворушення мають протиамериканський характер, хоч і покійний президент Варґас і його наступник Кафе відносилися приязно до ЗДА. З того виходить, що цими заворушеннями керують комуністи, яких партія була заборонена за урядування Варґаса, але вони не були переслідувані. Теперішній президент гостріше виступатиме проти комуністів. Похорон Варґаса відбувся без релігійних Богослужб, хоч він був католиком, та кардинал з Ріо де Жанейро заявив, що не можна його хоронити з релігійними Богослужбами, бо він поповнив самогубство. Тіло Варґаса відвезено літаком до його родинного міста. Родина відмовилася користати з державних літаків, і тіло покійного відвезено приватним літаком.

Згинув найкращий американський летун

Мюрок, Каліфорнія. — В катастрофі згинув капітан летунства Джозеф МекКоннелл, найкращий летун світу на турбомоторових літаках. Катастрофа сталася під час випробування нового моделю літака типу „Сейбр". Капітан МекКоннелл збив в Кореї 16 ворожих літаків і був „потрійним" асом, бо титул аса дістає той летун, який знищить п'ять ворожих машин. Літак розбився недалеко летунської бази на пустині коло озера Роджерс Драй. Тіло пілота знайдено пів милі від розбитої машини. Парашут був невідчинений, бо, мабуть, пілот летів дуже низько і не міг скористати з парашуту. Перед катастрофою капітан МекКоннелл повідомляв команду, що втратив контролю над машиною. Він дістав наказ вискочити з машини. Покищо немає подробиць про цю катастрофу. Окрема комісія має дослідити причину катастрофи. Капітан МекКоннелл залишив дружину і троє дітей.

Не зараз почне діяти протикомністичний закон

Вашинґтон. — Хоч відповідні аґенції вивчають протикомуністичний закон, підписаний президентом Айзенгавером, то знавці заявляють, що в багатьох пунктах він не зможе негайно діяти. Ще найшвидше департамент справедливости зможе застосувати цей закон проти робітничих спілок, опанованих комуністами або їхніми поплентачами. І хоч департамент справедливости знає про чотири такі спілки, але й проти них почне акцію через кілька місяців, поки не підготовить потрібних матеріялів. Генеральний прокуратор Герберт Бравнелл домагався від Конґресу закону, на основі якого він міг би виступити проти комуністами опанованими робітничих спілок, але Конґрес поширив протикомуністичний закон. Президент Айзенгавер також противився тому, щоб ставити поза законом комуністичну партію і її організації, бо тоді важко буде боротися проти комуністів, які підуть у підпілля. Департамент справедливости заявив, що він і надалі поборюватиме комуністів на основі давніших законів з 1946 і 1950 років.

Число старших людей, які працюють, зменшується

Вашинґтон. — Федеральне Бюро Резерв повідомляє, що число старших людей, які працюють, постійно зменшується. Зменшується і число тих робітників, які ще не осягнули 20 років. Також менше робітників із цих двох категорій голоситься до праці. Зменшення числа робітників у віці понад 65 років пояснюють тим, що багато з них користають з федеральної або приватної пенсії. Але не можна пояснити, чому зменшується число робітників нижче 20 років. Важко знайти пояснення цього явища ще й тому, що число затруднених в цій країні стабілізується, починаючи з весни цього року, і немає збільшення числа безробітних. Бюро Резерв додає, що в половині цього року працювало 59 відсотків осіб у віці, в якому люди повинні працювати. Це такий самий відсоток, який був чотири роки тому, але число робітників повинно б збільшитися внаслідок приросту населення. Число здібних до праці людей впродовж чотирьох років, від вибуху війни в Кореї, збільшилося на 2,500,000, і повинно становити тепер коло 68 мільйонів. Але число затруднених в липні цього року виносило тільки коло 62 мільйонів, — лише на пів мільйона більше як у липні 1950 року. В числі 68 мільйонів здібних до праці людей знаходяться й ті всі, які відбувають військову службу, але ця обставина не виправдує того факту, що не працюють всі ті, що на основі свого віку повинні б працювати, навіть і тоді, коли від числа здібних до праці відтягнути ще й число безробітних.

МЕНДЕС-ФРАНС ПІДГОТОВЛЯЄ НОВИЙ ПЛЯН НА МІСЦЕ ПАКТУ ОБОРОННОЇ СПІЛЬНОТИ

Париж. — Французький прем'єр Мендес - Франс, рахуючись з тим, що західній пакт Оборонної Спільноти буде, по всій імовірності, відкинений в найближчому тижні французьким парляментом, підготовляє проєкт нового пакту, що мав би заступити його. Мендес - Франс — за часописними вістками — плянує передусім дістати згоду французького уряду, щоб прилучитись до англо - американської акції негайного признання Західній Німеччині суверенности, яка — за так званим мировим договором в Бонн — була узалежнена від переведення ратифікації пакту Оборонної Спільноти всіми шістьма державами - сиґнатарами. Після того Мендес - Франс буде старатися скликати конференцію семи держав — всіх тих, що були учасниками Брюссельської конференції і Англії. Він хотів би заступити Европейську Спільноту, що складалася з шести держав — Франції, Італії, Західньої Німеччини, Голляндії, Бельгії і Люксембурґу — „малим НАТО", себто бльоком семи держав, з Англією включно. Однак, за газетними повідомленнями — сама Англія ставиться опозиційно до такої концепції і Черчил буцім то сказав Мендес - Францові, що він бачить тільки такі дві інші можливості, коли впаде пакт Оборонної Спільноти: 1. приступлення Західньої Німеччини до Північно - Атлантійського Пакту, або 2. збереження Оборонної Спільноти з 5 її учасниками, отже без Франції. Проти рівноправної участи Західньої Німеччини в НАТО рішуче виступає Франція, а друга, згадана Черчилем, концепція означала б ізоляцію Франції. Мендес - Франс хотів би зберегти Західню Німеччину в системі західньо - европейської оборони, але без її повних прав і під постійною контролею у ділянці збросння та з господарським упривілеєнням Франції.

Аденауер закликає соціялістів до співпраці

Бонн. — Західньо-німецький канцлер Аденауер звернувся до лідера соціял-демократичної партії Еріха Олленгауера обміркувати спільно нову ситуацію, яка настала б, коли б французький парлямент відмовився ратифікувати західній пакт Оборонної Спільноти. Цим своїм кроком Аденауер — пишуть часописні коментарі — підкреслив, що невдача пакту Оборонної Спільноти вимагатиме від Західньої Німеччини такої ревізії її закордонної політики, яка мусить мати згоду буквально всього народу. З свого боку Олленгауер, стримавшись від атакування уряду Аденауера і його закордонної політики, заявив, що коли Франція відмовиться явно від співпраці з Німеччиною, тоді Західня Німеччина мусить передусім ще раз перевірити, чи можна осягнути від Совєтів об'єднання всієї німецької території на засадах миру і безпеки. Тому він пропонує відбути ще одну міжнародну конференцію у справі Німеччини.

Не тільки фльота, але й летунство боронитимуть Формозу

Токіо. — Якщо комуністи дійсно спробують заатакувати Формозу, то вони будуть страшенно побиті, — заявив один високий американський старшина у Токіо, що його прізвища не подає американська преса. Він звернув увагу, що не тільки 7-ма американська фльота, але фактично всі морські й летунські сили, що ними розпоряджає Америка, могли б бути заанґажовані в обороні Формози, наслідком чого була б страшна масакра комуно-китайців. Цей американський старшина висловив переконання, що самі китайські комуністи дуже добре знають це і тому весь їх крик про „визволення" Формози і навіть зосередження військ навпроти Формози на китайському суходолі — це все належить тільки до тактики „холодної війни".

Англійський Етлі й грецький Атлей

Кенберра, Австралія. — Колишній англійський прем'єр Етлі подібний до Атлея з грецької історії, переплітаної мітами, — сказав в австралійському парляменті член правого крила Партії Праці, Мюлленс. Грецький Атлей, мовляв, сидів із Филипом Македонським і пив із ним вино тоді, коли македонські війська стояли перед воротами Атен. Атлей дивився крізь порожню чарку і прийшов до переконання, що справи не є ще дуже погані. „Тому він не чув ні криків тортурованих, ані зойків вмираючих та уярмлених". Побут англійської парляментарної групи в комуністичному Китаї і її бенкетування в Москві й Пейпінґу викликають щораз більше голосів невдоволення в британській імперії — твердять американські газети.

ЗВІТ КОМІСІЇ ДЛЯ ДОСЛІДІВ КОМУНІСТИЧНОЇ АҐРЕСІЇ В КОНҐРЕСОВОМУ РЕКОРДІ

Вашинґтон. — У Конґресовому Рекорді з 9 серпня 1954 р. широко втягнене звідомлення голови Окремої Комісії для дослідів комуністичної аґресії, конґресмена Чарлза Керстена з Висканзіну, і зізнання інших членів тої комісії, як також голоси з дискусії. Заголовок до того конґресового протоколярного запису звучить: „Комісія для дослідів комуністичної аґресії проти Польщі, Мадярщини, Чехословаччини, Болгарії, Румунії, Литви, Латвії, Естонії, Альбанії, Росії, України, Білорусі й інших неросійських народів СССР". Розпочинаючи своє звідомлення про переслухання, що їх названа Конґресова Комісія перевела в ЗДА, Англії і Німеччині, конґресмен Ч. Керстен змалював зараз на вступі, яких способів вживають большевики, щоб показати світові відносини і життя в Совєтському Союзі не такими, як вони в дійсності є, а вúдеалізовано і представлено цинічно, невірно, зовсім фальшиво. Конґресмен Керстен наводить зізнання одного зі свідків в Мюнхені, як большевики „показували" Совєтський Союз чільному французькому політикові, кількакратному прем'єрові і голові французького парляменту Едуардові Ерріо. Він приїхав був в СССР якраз під час страшного голоду в Україні, який — казав Керстен — скосив 6 до 7 мільйонів жертв. Французького гостя завезли на Україну і показували йому фронтони новопомальованих домів. А зараз позаду тих домів, у страшних норах, жили як звірята, голодували й з голоду вмирали люди, відділені кордоном поліції від світу. Еріо бачив крамниці повні харчів і спеціяльно замовлених людей, які „вільно" купували харчі. А після свого повороту до Франції Еріо проголосив був, що він не бачив ніякого голоду в Україні і життя там зовсім нормальне. В Совєтському Союзі є містечка в цілості заселені акторами для показу чужинцям. Так само в Мадярщині закрито 3,000 церковних шкіл, але залишено 7 і з отих сім робиться безчисленні світлини для пропаґандивних видань, на доказ, що в Мадярщині нема ніякого обмеження для Церкви й церковної освіти. На таких то прикладах конґресмен Керстен спирав своє твердження про особливе документарне значення зізнань, що їх зібрала його комісія, бо всі ті люди, що зінавали перед комісією в Америці, Англії і Німеччині, а було їх разом 165 осіб, це були живі свідки того, про що вони говорили: всі вони там жили і те, про що говорили, самі переживали. Цілість тих зізнань появиться пізніше окремою книжкою. Конґресмен Керстен навів тільки найбільш драстичні приклади, зараховуючи до них масакру у Вінниці, де розкопано могилу з поверх 10,000 трупами; свідки зізнали, що таких масових могил було ще 19 інших, де разом поховано коло 200,000 вбитих невинних українців. Зокрема конґресмен Керстен наводив зізнання про ролю Вишинського в убиванні людей і поярмлюванні народів. Кажучи про російсько - большевицький режим в Україні, Керстен навів теж зізнання про ролю Молотова, що його правдиве прізвище Скрябін, як генерального секретаря комуністичної партії України в 1926 році, коли то спеціяльно він лютував у Харкові. Крім конґресмена Керстена забирали слово в цій справі конґресмени Фіґен, Маден, Додд, Жудд, пані Роджерс і Гіллінґс. Конґресмен Керстен зголосив цілу низку „рекомендацій", прийнятих тією конґресовою комісією у висновку з переведених нею переслухань.

Друге звідомлення Окремої Комісії для дослідів комуністичної аґресії Палати Репрезентантів в 83-му Конґресі, на його другій сесії, — появилось окремою друкованою відбиткою на 25 сторінок друку.

СТІВЕНСОН ПІДДЕРЖУЄ ЗАКОРДОННУ ПОЛІТИКУ АЙЗЕНГАВЕРА

ЛІДЕР АМЕРИКАНСЬКИХ ДЕМОКРАТІВ ПОРУЧАЄ МЕНДЕС-ФРАНСОВІ ПРИЙНЯТИ ПАКТ ОБОРОННОЇ СПІЛЬНОТИ

Париж. — Французький прем'єр П'єр Мендес-Франс дістав листа від невдачного кандидата на президента в останніх виборах, Адлея Стівенсона, який по всій імовірності, буде демократичним кандидатом також у найближчих президентських виборах у 1956 році. У своєму листі Адлей Стівенсон поручав французькому прем'єрові прийняти західній пакт Оборонної Спільноти, запевняючи його, що американський нарід, однаково республіканці, як демократи, стоїть одностайно за названим пактом. Докладного тексту того листа не проголошено. Сам факт його вислання розкрив А. Стівенсон, але він заявив, що це справа французького прем'єра, чи він захоче того листа оприлюднити. Лист був висланий безпосередньо перед Брюссельською конференцією. Стівенсон підкреслив, що він писав до Мендес-Франса, як свого „доброго приятеля", з яким конферував підчас перебування в Парижі у своїй поворотній дорозі з подорожі довкола світу в минулому році. Стівенсон, мовляв, писав в характері приватної людини, члена опозиційної демократичної партії. Тексту того листа він не узгіднював з ніким у Вашинґтоні і він писав цілком незалежно від теперішнього уряду в ЗДА, але при помочі посередників перевірив у державного секретаря Доллеса, чи вислання такого листа до французького прем'єра не поставить в незручну ситуацію державний департамент. Президент Айзенгавер, який знав про вислання такого листа Стівенсоном, висловив тепер глибоке вдоволення з такого кроку Стівенсона і з свого боку ще раз підкреслив двопартійність американської закордонної політики, яка не керується ніякими партійними, лише загально-державницькими цілями.

Італія боїться наслідків відкинення пакту Оборонної спільноти

Рим. — Італійський прем'єр Маріо Шельба, користаючи з того, що американська амбасадорка Клер Бут Лус відвідала його, щоб скласти на його руки співчуття з приводу смерти Альчіда де Ґаспері, висловив острах італійського уряду перед неґативними наслідками для Італії від заломання цілої концепції европейської спільноти, коли Франція відкине західньо-оборонний пакт. Італія, заявив італійський прем'єр, з надміром свого населення і без власних сирівців, потребує більш, як котранебудь інша держава, тісної европейської співпраці. Тому вона радо приступила була до стально-вугільної спільноти і підтримувала пакт Оборонної Спільноти, хоч не ратифікувала його у зв'язку зі своїм спором з Юґославією за Трієст. Італія побоюється, що коли б ЗДА й Англія перестали поважно рахувати на збройні сили Франції, то з цього могла б скористати Юґославія, як кандидат до НАТО. Безпосередньо після розмови з американською амбасадоркою, італійський прем'єр поїхав до президента Італії Інавді.

Мао Тсе-тунґ пропонує англійцям союз проти ЗДА

Пейпінґ. — Найвищий достойник комуністичного Китаю, що його китайські комуністи порівнюють з Леніним, Мао Тсе-тунґ, прийнявши колишнього англійського прем'єра Етлі, як першого чужинця, що його допустив перед своє обличчя, на 3-годинній розмові, запропонував йому, щоб Англія відмовилась від політики тісного військово-політичного союзу з З'єдиненими Державами, а замінила її союзом із „народними демократіями". Конкретно, Мао Тсе-тунґ звернувся до Клемента Етлі, в якому він вбачає майбутнього прем'єра Англії, щоб той підтримав політику „народних демократій" в таких трьох точках: 1) щоб 7-ма американська фльота забралась геть із китайських вод, де вона охороняє Формозу, 2) щоб ЗДА негайно припинили озброювання Японії, і 3) негайно відмовитись від усіх плянів озброєння Західньої Німеччини. Комуністичний Китай, заявив Мао Тсе-тунґ, не мав і не має ніяких аґресивних плянів і хоче тільки спокою і миру. Англія, мовляв, повинна укласти пакт безпеки для Далекого Сходу разом з Індією, Індонезією, Бурмою, Цейльоном і комуністичним Китаєм, а не приставати до пакту, що його приготовляє Вашинґтон. Коментуючи ці претенсії Мао Тсе-тунґа щодо англійців, американська преса стверджує, що комуно-китайський вождь просто хоче, щоб Анґлія (як і кожна інша вільна країна світу) зреклася своєї суверенної політики і підпорядкувалась цілком комуністичній політиці — з комуністичними цілями.

В СВІТІ

● **Англійський воєнний літак** мало не розбився, коли, приземлюючись на летовищі в Ремфрю в Шотляндії, попав в ґущу морських мев. Літак убив коло 300 мев, але пілот ледве зумів опанувати машину, бо вбиті меви врізалися в триби мотора.

● **У фабриці штучних вогнів** в Бомбаї в Індії вибухла пожежа наслідком необережно киненої цигарки. Стався вибух, в якому згинуло 14 робітників, а багато інших ранено.

● **Конґрес Міжнародної Федерації Аматорів Атлетів** рішив у Берні, в Швайцарії, прийняти комуністичний Китай, як повноправного члена Федерації. Після того, як делеґати СССР і Англії промовляли за прийняттям комуністичного Китаю — велика більшість підтримала їх внесок, включно з американським делеґатом. Зате всіми голосами проти голосів комуністичного бльоку рішено не приймати Східньої Німеччини.

● **Маленков, Хрущов і Молотов** виїхали на літні ферії над Чорне Море. Ворошилов, „президент" совєтської республіки, як голова Президії Верховного Совєту, є також поза Москвою. Маленкова заступає маршал Булґанін, перший віце-прем'єр і міністер оборони. У Москві є ще й інші віце-прем'єри — Каґанович, Сабуров і Первухін, бо Мікоян також на феріях.

● **Найближче пластунське Джемборі** — з'їзд світового скавтінґу — відбудеться в днях від 18 до 28 серпня 1955 року в Ніяґара Фолс, по канадійському боці в стейті Онтаріо. Разом із Джемборі відбудуться наради скавтового „парляменту", до якого кожна країна із скавтінґовою організацією матиме право вислати по 6 делеґатів.

● **Рештки голляндського літака**, що з невідомої причини впав в море, при гарній погоді, за 17 миль від берегів Голляндії, куди летів з Ню Йорку, знайдено на 65 стіп під поверхнею моря. Знайти місце катастрофи облегшили куснi внутрішнього влаштування летунської кабіни, що плавали по морі. З 21 особи, що згинули, знайшли покищо труп тільки 5-літнього хлопчика.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays & holidays (Saturday & Monday issues combined) by the Ukrainian National Association, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City 3, N. J.

Entered as Second Class mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

ПЕРЕДПЛАТА:		SUBSCRIPTION RATES:	
На рік	$10.00	One year	$10.00
На пів року	5.25	Six months	5.25
На три місяці	2.75	Three months	2.75
В Джерзі Ситі і закордоном:		Foreign and Jersey City Rates:	

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає і не зобов'язується повертати незамовлені матеріяли.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY 3, N. J.

ЗМІНИ В БРАЗИЛІЇ

Південно-американські країни мають, можна б сказати, замилування до революції. Інше діло, що поняття революції, як і самі революції мають там дещо інший характер, якщо брати за стандарт Велику Французьку Революцію, чи ті, що були після неї в Европі ,не кажучи вже про Революційну Війну в Америці. Революція в будь-якій південно-американській країні — це приблизно те саме, що зміна уряду в Европі, з тою тільки різницею, що відносно мала група людей, яка хоче прийти до влади, розправляється з тією групою, що є при владі. Маси ж назагал пасивні, або трактують такі революції, як побажану відміну спору з-під знаку популярної там боротьби з биками,

Проте, навіть у такій „революційній атмосфері" Бразилія належить до останніх, що революційний спорт практикують. А коли ще взяти до уваги величину країни, її важливість і ролю в справах Західньої півкулі, то нема нічого дивного, що останні події в цій країні звернули на себе загальну світову увагу.

Справа почалася з відносно малого випадку 5-го серпня ,коли то вчинено замах на життя ліберального, опозиційно наставленого до очолюваного президентом Варґасом уряду, редактора Карльоса Лякерду. Редакторові нічого не сталося, але під час стрілянини вбито одного старшину авіяції. Тому ,що вбивник належав до особистої охорони президента Варґаса, і навіть мав бути його свояком, група старшин авіяції, очолювана давнім противником през. Варґаса, ген. Едуардом Ґомесом, почала вимагати від Варґаса уступлення, або щонайменше довшої відпустки. Президент Варґас рішуче відмовлявся виконати ці вимоги, але зрештою уступив і безпосередньо після того, дня 24-го серпня, поповнив самогубство, пустивши собі кулю в серце. В своєму прощальному листі він написав, що цим „робить перший крок у вічність".

Атентат на ліберального редактора та припадкове вбивство старшини авіяції були тільки безпосередньою причиною тих подій ,які після того в Бразилії сталися і мали далеко ширше тло та багато довшу історію. Президент Варґас був диктатором Бразилії від 1930-го до 1945 року, і в цих роках справді мав деякі успіхи. Натомість, обраний в 1951-му році президентом, він уже занадто дбав про власну популярність між народом. Його останнє, прощальне послання до народу, повне обвинувачень проти „міжнародніх господарських і фінансових груп", дуже нагадує своєю фразеологією комуністичні пропаґандивні заяви, або щонайменше виступи Моссадека, політика якого малощо не закінчилась повною господарською руїною Ірану або передачею її комуністам, що на одне виходить. Бразилія — велика і незалежна держава, з великими ресурсами та можливостями. Бразилійський нарід свідомий своєї вартости і знає своє передове місце не тільки між народами Західньої гемісфери, але й світу. Він має також великі демократичні традиції та великі досягнення в поодиноких ділянках життя. Бразилія тішиться всіма симпатіями українського народу, бо для багатьох тисяч українців вона стала прибраною батьківщиною, в якій з кожним роком розвивається українське життя. Від деякого часу, зокрема після другої світової війни, молода українсько-бразилійська генерація починає брати активну участь і в загальному бразилійському не тільки суспільному, але й політичному житті. Цим теж диктується загальний український інтерес до Бразилії, збільшений останніми подіями.

Президент Варґас належить уже справді до історії і до істориків належить уже його оцінка. Загальна американська публічна опінія не схвалює ані його останнього вчинку — самогубства, ані того, що він залишив по собі, бо це становить пригожий ґрунт для підривних спекуляцій не тільки бразилійської червоної п'ятої колони, але й міжнародного большевизму. Немає причин сумніватися, що бразилійський нарід дасть собі з цим раду. Ці надії скріплює теж особа дотеперішнього заступника президента Хоао Кафе Фільго, який перебрав обов'язки президента і виконуватиме їх аж до наступних виборів. Він належить до поміркованих політиків, має загальну пошану та авторитет в країні і є відомим прихильником З'єдинених Держав.

ДУХОВЕ БЕЗСИЛЛЯ

На з'їзді Світової Ради Церков, що саме відбувся в Еванстоні, Ілл., присутні почули з уст одного з учасників з'їзду слова про „духове безсилля", які найвлучніше й найкоротше хіба окреслили істоту й причину всіх невдач західнього світу. Промовцем був амбасадор і представник Лібанону в Раді Безпеки. Окреслюючи небезпеку теперішнього положення у світі, він добачив корінь лиха в безсиллі духа людей Заходу і ствердив, що це „лише питання часу, коли вся Азія, Африка і навіть Европа будуть залиті комунізмом".

У цей саме час визначний англійський політик Етлі перебуваючи на чолі делеґації лейбористів у Китаї, сказав на пишному прийнятті в Пейпінґу таке: „Ми сповнені симпатією до китайців у їхній довгій боротьбі проти японського імперіялізму та сил реакції в Китаї і бажаємо всього доброго новому Китаєві".

Виступ Етлі — це лише один з незчисленних випадків засліплення Заходу і його безсилля проти централізованої, послідовної, ґнучкої дії Кремлю. Духову апатію не перекреслює цензурування деяких бібліотек чи навіть заборона комуністичної партії. Ці корисні заходи відбуваються покищо в окремих країнах і не позначають ще пробудження усього загроженого світу.

З нагоди виступу Етлі варто пригадати давно призабуту подію у взаємовідносинах Лондону й Кремлю, що її недавно розповіли автори Дж. А. Куґелмес та Дж. Ґовлдін читачам журналу „Лук" (з 13 липня ц. р.):

У 1925 році прибув до Англії з СССР талановитий фізик Петро Капіца. Приїхав він, щоб удосконалити своє знання фізики. Виявився дуже товариським і дуже завзятим „антикомуністом". За його оповіданнями, він походив з аристократичного роду, винищеного большевиками, особливо під час голоду. „Большевики вживають голод, як зброю", — твердив він своїм численним і впливовим приятелям.

Серед близьких до Капіци осіб знайшовся і відомий лорд Рутефорд, що його часто називають батьком атомової енергії. Через лорда Рутефорда Капіца дістався до Кембриджу, де тоді провадились досліди над ядровою фізикою. І він, і його жінка отримали тут працю, і незабаром він став центральною особою в опрацюванні атомової ділянки фізики. Разом з жінкою заробляв річно три з половиною тисячі долярів, але жив на широку ногу, мав гарне мешкання й робив задорогі, як на його офіційний бюджет, прийняття своїм приятелям. Однак це не звертало нічиєї уваги. Нормальним видавалося й те, що він кожного року їздив до Москви й звідти вертався так, ніби це була подорож десь до Парижу.

Знайомим Капіца казав, що він їздив на наукові з'їзди. Отож все було в порядку аж до року 1934 ,коли він, поїхавши, не вернувся. До того часу він здобув уже собі світову славу вченого - фізика, і на його прохання допомогти йому в його дослідах, дістав від Королівського Товариства 2,500,000 долярів з правом видаткувати їх так, як сам захоче. Отож Капіца збудував модерну лябораторію з найновішим устаткуванням — зокрема могутнім циклотроном для бомбування атомів. У ляборатории нічого не бракувало ,навіть листів від найславніших фізиків світу (Айнштайн й ін.), до яких Капіца звертався з просьбою допомогти йому написати працю, якої він на Заході так нікому й не показав.

Коли Капіца зник, усі захвилювались. Ройтер повідомив з Москви, що Капіца не отримав на цей раз візи. До Москви полетіли прохання від окремих учених, товариств і навіть урядів (з Вашинґтону теж) видати Капіці візу „в імені вільних дослідів". Нарешті з Москви офіційно відповіли, що тепер, мовляв, економіка Росії настільки розростається, що до праці мусять стати всі фахівці, а серед них і Капіца.

Лорд Рутефорд отримав листа від свого московського друга, в якому той заявив, що не може жити без залишених в Англії дітей та ляборaторії. Діти негайно були вислані літаком до Москви. Устаткування лабораторії було розмонтоване, спаковане й також відіслане. Вислано все ,окрім, звичайно, самого будинку — 5,000 тонн вантажу вартости понад два мільйони долярів (за зворотом 50,000 дол.).

Капіца не мав надто великих труднощів змонтувати все це знову в Москві й продовжувати свої досліди, аж до винаходу водневої бомби, — лише на один рік пізніше після подібного винаходу в ЗДА. Тож вже на весні 1953 року він міг з гордістю приглядатися здалеку до вибуху водневої бомби, що відбувся на терені Бурято-Монгольської республіки, недалеко озера Байкалу.

Увесь час світ подивляв успіхи Капіци, признаючи йому нагороди й дипломи. Зокрема, 1944 року іменовано його почесним членом Франклінського інституту в ЗДА. Того ж року нагороджено його в Росії орденом Леніна та орденом Оборони Москви, а в наступному році — сталінською премією в 200,000 рублів. Тоді ж Черчил в своїй книзі „Тріюмф і трагедія" засвідчив про непоінформованість і незацікавленість Сталіна атомовою ділянкою . . .

Десять років пізніше голова англійської делеґації бажає успіху комуністичному Китаєві, себто успіху Капіці, що невсипуще працює над супербомбою, яка дозволить колись Кремлеві зробити рішучий висновок з усього духового безсилля Заходу.

І. К.

Остап Тарнавський

Справа виселенців і втікачів

Хоч від закінчення другої світової війни минуло вже близько десяти років, все ще не поладнані не лише державні справи (не підписано дотепер замирення), але не розв'язана вповні справа виселенців і втікачів. Правда, проблема виселенців і втікачів у висліді останньої війни є спеціяльно велика. Воєнна політика Німеччини й інших держав довела до того, що число виселенців і втікачів перевищило шість мільйонів осіб. Міжнародні заходи, оформлені й довершені такими великими організаціями, як УНРРА або ІРО, чи через репатріяцію (УНРРА), чи через переселення (ІРО), багато спричинились до розв'язки проблеми втікачів. УНРРА репатріювала близько п'яти мільйонів виселенців. ІРА переселило понад мільйон втікачів і виселенців до нових, головно заокеанських країн. В цій праці ІРО допомогли добровольчі допомогові організації (в тому числі й наш ЗУАДК), які виконали головну роботу у переселенні цієї маси людей. Але ще залишилось багато втікачів і виселенців в Европі, що чекають на якусь стабілізацію свого становища. А тим часом щораз нові втікачі з-поза залізної заслони дедалі збільшують громаду еміґрантів в Европі. В тому числі є також і наші українські еміґранти.

Наша преса мало вже згадує про справу еміґрантів, ба що більше, загально мало говориться про цю нашу проблему европейської еміґрації, яка вже десять років очікує на остаточне вирішення свого непевного становища. Наші організації, також і еміґрантські ,воліють більше говорити про так звані політичні міжусобиці, ніж реально про своє становище. Виглядає, що всі ці шумні політичні розмови, чи докладніше — політичне ворогування відбувається на ґрунті, який не є ніяким ґрунтом.

Останній звіт високого комісара для справ утікачів при Об'єднаних Націях кидає світло на проблеми втікачів і виселенців в Европі. Хоч, як сказано вище, багато для цієї справи зроблено спільним зусиллям всього демократичного світу ,все ж таки проблема залишається відкритою.

Як виходить із цього звіту, на початок 1954 року в таборах у Німеччині й Австрії було 87,677 втікачів. Отже, на десятому році після закінчення війни у примітивних таборових обставинах живе ще близько дев'ятдесяти тисяч жертв цієї війни. Найбільше еміґрантів живе у таборах в Австрії (понад 42 тисячі) і в Німеччині (понад 35 тисяч). Тоді, як в Австрії — це головним чином т. зв. фольксдойчі, в Німеччині — це головно еміґранти - чужинці, в тому числі велике число українців. (За українськими даними в Німеччині є понад 20,000 української еміґрації).

Становище цих еміґрантів найкраще характеризують дані із згаданого рапорту високого комісара. Візьмімо Австрію. Понад сорок тисяч еміґрантів в Австрії живе у примітивних ,на скору руку під час війни побудованих для війська бараках. Ці бараки ніколи не були пристосовані для приміщення родин. Тепер вони знищені і хоч уряд, згідно із звідомленнями, видає якісь суми на репарування — вислідів ремонтів не видно. А проте, вони переповнені і на одну особу припадає пересічно не більше як шість кубічних метрів!

Та не в цьому головне лихо. Головна біда — безробіття. Коли загально в Австрії було в січні 1954 року 12% безробітних, то у відношенні до еміґрантів це число становило аж 31%. Та коли відкинути і фольксдойчів, які мають більші можливості на працю, то для чужинецьких еміґрантів відсоткове число безробітних було на той же час аж 61. Значить, на 100 працездатних осіб лише трохи більше як 30 мали працю. Понад 60 працездатних осіб з кожної сотки було без праці. В той час 25% усіх еміґрантів в таборах діставало публічну допомогу.

Ці числа — найповажніший образ нужди еміґрантів, в тому числі українських, в Австрії.

Не інакше в Німеччині. Там ,правда, мешканеві умовини для еміґрантів трохи кращі. 35 тисяч еміґрантів приміщується у сотні таборів — теж колишніх військових касарнях ,але просторіших і вигідніших .Однак лише 12 відсотків мешканців таборів має сяку-таку працю. Всі інші — значить, дев'ять осіб із кожної десятки працездатних — це безробітні, та ще й до того перманентні безробітні. Німецька офіційна статистика показує, що в тих таборах є 9,836 дітей до 14-го року життя. Близько десять тисяч дітей еміґрантів проводять своє дитинство в понурих таборових обставинах вже десять років. Багато тисяч із цих таборових мешканців — це люди хворі, чи старші віком, яким належить спеціяльна опіка. ІРО не всіло примістити всіх так званих „важких випадків" у відповідних інституціях. А число їх зростає, бо люди старіються і впадають у хвороби. Близько 5 тисяч таборового люду — хворі на туберкульозу.

Життя еміґрантів, які живуть приватно, не краще. Вони також мають дуже малі вигляди на працю і існують з публічної допомоги.

Найкраща розв'язка проблеми втікачів і еміґрантів — це, згідно з напрямними Суспільної Служби, усамостійнити їх ,дати їм змогу стати повновартісною людиною, яка сама на себе заробляє. Тут на першому пляні знову ж стоїть переселення до іміґраційних країн. Останній закон про переселення втікачів до ЗДА знов відкриває для цих людей брами гостинної й заможної Америки. Фонд Форда призначив близько 3,000,000 долярів на переселення деякої кількости еміґрантів до Південної Америки заходами добровольчих організацій. Цей Фонд намагається також знайти можливості, щоб деяка кількість еміґрантів вросла в ґрунт у країні теперішнього побуту. В цьому напрямі діє й спеціяльний Банк для Втікачів у Німеччині. Але загальне перенаселення цієї країни дає дуже малі вигляди на те, що тут може „врости" більша кількість еміґрантів. Створені засобами Фонду Форда бюра праці не дали бажаних успіхів: ці бюра не змогли влаштувати на працю багатьох чужинців тоді, коли на ринку праці є відомий із солідности і фахово вишколений німецький робітник.

Високий комісар для справ утікачів пропонує три шляхи для розв'язки проблеми еміґрації: репатріяцію, переселення й допомогу для вростання на місцях теперішнього побуту.

Коли відкинути репатріяцію (її подають лише для форми у звідомленнях і пропозиціях, згідно з параграфами міжнародних умов Об'єднаних Націй), тоді залишаються дві розв'язки: переселення і допомога. Ці дві розв'язки стоять одне до одної у просто пропорційному відношенні. Якщо буде більша змога для переселення, тоді менше потрібуватиме справа допомоги, і навпаки. Під сучасну пору є нові можливості переселення. ЗДА, які вже прийняли 314,000 переміщених осіб і близько 30,000 в останньому п е р еселенчому періоді після закінчення праці ІРО (головно на основі секції „3 сі" закону про ДП), згодились знову прийняти понад двісті тисяч втікачів. Канада, яка прийняла близько 180,000 іміґрантів, хоче знову прийняти нових іміґрантів. Є також можливості переселення до Арґентини (згодилась прийняти пів мільйона італійців), Бразилії, Чіле, Австралії й Нової Зеляндії.

Але вся ця діяльність для допомоги втікачам і еміґрантам вимагає грошей. Високий комісар звернувся за приділом 12,000,000 долярів на покриття його п'ятирічного бюджету. А проте, він одверто каже, що головну працю в ділянці допомоги втікачам, які є під його опікою, виконують добровольчі допомогові організації. Тож тим більше важливий бюджет цих добровольчих організацій, які мають виконати головну працю. Саме тому я й навів деякі статистичні дані, щоб вказати, що і бюджет нашої української допомогової установи ЗУАДК, на який припала вся відповідальність за проблему українських втікачів, дуже важливий. Наших еміґрантів відсотково в Німеччині дуже багато, тому й завдання ЗУАДКомітету великі. Для реалізації цих завдань ЗУАДК потребує фондів. Але ще більше потребує він співпраці і щирої відданої атмосфери. Бо лише тоді всі ці завдання зможуть бути виконані.

Костянтин Богуславський

„Земля ваша—хліб наш"

„За землю, за волю
за кращую долю"
(З совєтської опери „Тихий Дон")

Московська газета „Комсомольская Правда" з 20 червня ц. р. вмістила поряд передової, правда, невеликого розміру, але досить багатомовну статтю під заголовком „Перше зерно — державі", де в категоричному тоні наказує колгоспним кріпакам Сахнахського району, Грузинської ССР, які щойно розпочали „по - стахановськи" збирання цьогорічного врожаю, негайно віддати перше зерно державі. Далі та ж „Комсомольская Правда" в зогрозливому тоні пропонує: „з перших же днів косовиці зерно з токів мусить іти на заготівельні пункти". Написано, як бачите, мало, але досить і цього, щоб ясно зрозуміти, що криється за вищезгаданою цитатою.

Кожній підсовєтській людині, що вже цілі десятиліття несе на своїх плечах хрест невимовних страждань, ясно, що це є ніщо інше, як чергова і узаконена форма грабунку, або, висловлюючись мовою „Комсомольської Правди" — „грабьож среді бєлого дня". Розуміється, що появу такого диявольського повідомлення новітні колгоспні кріпаки зустріли з почуттям глибокої ненависти до своїх московських поневолювачів.

Ця грізна кремлівська вістка продзвеніла для кожного колгоспного невільника, як неминуче „мементо морі", бо з пронизуючим душу страхом він знову примушений буде думати про чергову (котру це вже?) холодну і голодну зиму.

Не допоможуть тут ані материнські гарячі сльози, ані крики голодних дітей, бо „Москва сльозам не вірить" і хліб таки до останньої зернини забере для „великих будов комунізму". По закінченні вже жалюгідної „грабиловки", московський радіодиктор лицемірно оголосить: „Колгоспники Сахнахського району Грузинської ССР, добровільно виконали й перевиконали плян хлібозаготівлі і сердечно дякують совєтському урядові і комуністичній партії за щасливе колгоспне життя". Що це буде так, а не інакше, не можна мати найменшого сумніву. І так буде не тільки в Грузії. Так буде насамперед в Україні. Але всі ці жахливі факти знущань і жорстокого визиску селянства в „країні побудованого соціялізму" не стануть і на перешкоді вкрай забріханій московсько-комуністичній пропаґанді, яка буде й далі з дня на день галасувати про те, що найбільшим злочином капіталістичного світу є експлуатація людини людиною, тобто капіталістами робітників.

В совєтській політичній літературі на кожному кроці, при кожній нагоді, так і говориться: привласнення праці робітника без винагороди — це і є відкрита форма експлуатації.

Таке відношення між працею і винагородою насамперед характеризує сталінський режим, при якому створено найдосконаліші форми визиску людини державою.

Сталінські колгоспники — це новітні кріпаки, що змушені майже безплатно віддавати державі - монополістові плоди своїх рук.

Не даремно колгоспники про свою „житуху" нишком співають:

Нема хліба, нема сала, —
сама салатовка —
В гріб загнала мужиків
хлібозаготовка.

I. Коваль

РЕНЕ

(6)

— Я щораз більше починаю вас розуміти, — сказала Рене.

— Мені прикро, що ваша тітка буде жалувати, що ви покинули її.

— Я думаю, що вона задоволена з цього . . .

Вони увійшли в поїзд і зайняли місця. Рене, зітхнувши, глянула крізь вікно і задумалась.

Коли переділ заповнився людьми, поїзд рушив. Вітер залопотав крізь вікно, жартуючи з кучерями Рене. Під стукіт коліс вона мовчки зорила тіні дерев і мчала думкою, перестрибуючи з дерева на дерево. Два рази поїзд, відпочиваючи, підібрав подорожніх ,а потім, заколисавшись по-п'яному, шубовснув в хащі, виповз вовком на галявину і, шарпнувши, пристав.

З поїзда бараболею висипались люди і покотились униз, над берег озера, розбиваючись на заплутаних стежках. Мужчина в уніформі, стоячи в дверях, переглядав білети. Коли Рене з Юрієм зійшли на корабель ,він уже був заповнений. Вони присіли на лавці на кормі.

Корабель загуркотів і виплив на озеро. Закидаючи хвостом, повернув носом вперед і поплив, розгортаючи ультрамаринове плесо, залоскотав боками по хвилях, немов качка.

Скелястий берег піднявся високо і загородив дорогу. Тоді мужчина в уніформі, піднявши руку, розповів історію про жорстокість прямовисної скелі:

— Тут розбився під час бурі корабель і загинуло шістдесят пасажирів. Врятувався лише один . . .

Пасажири ахнули, а матері, вхопивши дітей від борту, притиснули до грудей.

Малий хлопчина спитав маму:

— А чому цей один не втопився?

— Бо не хотів! — відозвалася дівчинка.

Хлопець закопилив губи й нахмурився з незадовільної відповіді.

Рене глянула на хлопця, а потім на Юрія і мовчки усміхнулась.

Корабель знову загуркотів, обминаючи скелю, замахнувся хвостом, завернув праворуч і замовк.

Мужчина в уніформі обтер губи і приложив до них трубку. Вдихнувши повні груди повітря, прижмурив очі і червоніючи засурмив.

Голос трубки сколотив мертву тишу, а слухачі заперли віддих. Ген від стрімкої стіни лагідним відгомоном відкликалась таємничість. Сурмач повторив короткими наворотами альпійську пісню, то піднімаючи, то знижуючи тон. А гомін ріс, могутнів, ширяв по скелях, лопотів у затоках, ховався у прибережних смереках.

В душі стало легко, любо, приємно і рівночасно гірко за чимсь неповоротним.

Холодний подув вітру доторкнувся ковніра блюзки Рене, підобрав його і, притуливши під щокою до голої шиї — поцілував. По тілі дівчини перебіг дрож, і вона, шукаючи захисту, мимоволі присунулась до Юрія і сказала:

— Мені чомусь моторошно тут, а вам ні?. . — і, глянувши допитливо, задумалась.

— Кожного разу, коли відвідую це озеро, маю інше враження, залежно від настрою . . .

Корабель, як дитяча забавка, серед високих, святочно задуманих гір, поплив знову вперед, муркочучи щось собі під носом. Мужчина в уніформі знову обтер губи і почав розповідати про гори, скелі й печери, раз-у-раз водячи в повітрі рукою. Усі присутні слухали його, рівночасно повертаючи голови, як це роблять гуси до всіх таблиць і барельєфів, вирізьблених з наказу баварських королів.

Спереду сліпучо розкидало сонце клаптями срібла.

Їх мовчання перервав шум моторового човна ,що з високо - задертим носом, наче ось-ось перевернеться наздоганяв їх. В човні сиділа тітка із своїми знайомими, які замахали до Рене руками. Вона не вспіла відповісти, як човен пролетів уже вперед, страшенно заричав і, зробивши крутий зворот, поплив в сторону.

Корабель, дійшовши до Бартольомее, залишив половину прогульковців, і відірвавшись знову, поплив далі приспішено. Внедовзі доплив до кінцевої плятформи. Тут всі висіли, і подалися в напрямку Оберзее.

Вони входили тепер у величезну яму, довкруги оточену непрохідними горами. Схил був майже прямовісний, зовсім недоступний для переходу. Величезні маси каменюк, поховзнувшись з гори, лежали мертво поодинці або купами, а їхні хребти блищали проти сонця. Південна стіна була підсипана піском та дрібненьким камінням. Ліворуч був маленький лісок з приземкуватих осик та берізок, обгороджений каменюками. По правому боці похилилась понура хата, наче виплетена з грубих круглляків, вкритих мохом. Довкруги хати високі клени творили холодний захист від задушливої спеки. Біля столиків сиділи старики і задумано дивилися у глибокі, незграбні збанки з пивом. Вони виглядали так, наче їм хтось наказав випити збанок полину, і вони чекали, що хтось змилосердиться й звільнить їх від цієї кари.

— Які понурі мусять бути мешканці, що живуть на цьому безлюдді! — промовила Рене.

За хатою виринула мертва кітловина, густо закидана замуленим камінням. Поміж ним де-не-де стояли покорчені дерева із зав'ялим листям, старі - марні ,наче тисячолітні свідки старовини. На дні кітловини стояла ще одна хата. І коли б не маленьке телятко, що в нескінченному розгоні кружляло довкола, можна було б подумати, що в ній ніхто не живе.

Ліворуч від хати заблищало рівним плесом Оберзее. Зачароване горами, воно щільно притулилось до стрімких скель. Відкритий берег до Кеніґзее закривали широколисті, низькі клени та осики. Але чиста, кришталева вода прослизувалась через берег там, де він був нижчий і крадькома бігла до Королівського озера. По другому боці озера дудонів водоспад. Спливаючи із самого вершка гори, він скаженів, пінився і, розбившись на скелях, мертво лягав в озеро.

Зійшовши вниз, Рене мовчки зупинилась, наслухаючи, щоб почути гомін чарівного озера. Потім, відійшовши в тінь дерев, присіла на камені. Юрій підійшов за нею і спитав:

— Подобається цей краєвид?

— Дуже! Але коли б не ви, я боялася б сама тут бути. Чому ви стоїте?

Юрій сів і задумався.

Рене оглянула його і спитала:

— Ви чомусь пригноблені сьогодні. Це правда, що я не цікава в товаристві, але ви не повинні тим перейматись. . .

— Це якраз могло б відноситись до мене, те, що ви сказали. Я стаю щирим до нової особи щойно тоді, коли пізнаю її ближче.

— Це правда, що ми майже нічого не сказали одне про одного, але й сказати вам не маю справді що . . . Вчора я, слухала ваших музичних вправ. Ви навіть не догадались, що вас хтось слухає. Мені дуже сподобалась остання пісня. . . Я дуже мало знаю про музику, але це зовсім не перешкоджає мені, я люблю музику більше, як себе саму. Коли чую її звуки, прямо розпливаюсь в них, забувши про все . . . Іноді плачу, сміюся, божеволію. Але коли музика уривається, соромлюся себе, що я така дурненька, і оглядаюсь, чи мене хто не підглянув. Перший раз, коли я вас зустріла, я не могла відкрити вашу вдачу. А коли ви відмовились від моїх запросин, дуже образилась, що ви не дозволили мені віддячитись вам. Одначе коли зустрілась з тіткою, придивилась і почула дещо, чого не знала перед тим, тоді щойно зрозуміла вашу відмову. Мені шкода вас і дуже прикро, що тітка не знає свого обов'язку. Але ви, чейже, через те, не будете ненавидіти мене, правда?

— Я не маю ніяких застережень до вашої тітки, а тим більше до вас. Я лише не хотів своєю присутністю вам пошкодити.

— А коли мені не залежить на опінії тітки? . .

Література Мистецтво Розвага

A. Юриняк

ГОЛОС ПИСЬМЕННИКА

Хтось цілком слушно висловився, що „мистецтво кінчається там, де починається нещирість".

Справді: якщо письменник (бо ми говоримо насамперед про мистецтво слова) у творі фальшує, промовляє удавано, нещиро, то — незалежно від того, чи він це змушений робити, чи робить це з власної спонуки, — в обох випадках він перестає бути мистцем, творчою одиницею; бо творити можна тільки щось притаманне власній духовості, отже говорячи власним, а не чужим, „підробленим" голосом. Кожна мистецька творчість — це, насамперед, вияв власного Я, своєї індивідуальности, і не може вона мати місце там і тоді, де і коли, висловлюючись фіґурально, мистець ходить у масці. Ми тоді матимемо не мистецький твір, а менше чи більше вдалу імітацію його, свого роду продукт технічної вправности, зроблений зовні за всіма ознаками літературно - мистецького твору. Така імітація — дуже поширена річ у країнах тоталітарних режимів.

Виникає питання:

А чи можлива, в такому разі, взагалі літературно - мистецька творчість у таких умовинах — тобто під пресом тоталітарного режиму? Це питання дуже важливе, зокрема важливе й дошкульне для нас, бо під таким пресом перебуває сьогодні вся наша батьківщина — Україна.

Відповідаємо: так, можлива, хоч і з великим обмеженням і переборюючи великі труднощі. А якщо мова про українську літературу зокрема (на батьківщині), то прес диктатора - окупанта давить подвійно, і спустошення, спричинене тим, сягає колосальних розмірів. Цілий ряд наших найкращих мистців слова: Павла Тичину, Максима Рильського, Володимира Сосюру, померлого недавно Юрія Яновського і ін, — змушувано раз-у-раз говорити чужим голосом, тобто фактично унеможливлено по-справжньому творити.

Щоб наочно переконатися, як нещирість руйнує, дискваліфікує літературний твір навіть мистця з великим хистом, поставимо поруч і порівняємо два літературні факти, дві поезії одного й того самого автора, при тому автора всім відомого, з великим поетичним талантом. Ось вам поезія Павла Тичини „Десь надходила весна" (із збірки „Сонячні клярнети"), писана тоді, коли ще Тичина слухав голосу свого серця, а не передовиць московської „Правди".

„Десь надходила весна. — Я
[сказав їй: ти весна!
Сизокрилими голубками
У куточках на вустах
Їй спурхнуло щось
[усмішками —
Й потонуло у душі...
Наливалися жита. — Я
[сказав їй:
золота!

Гнівно брівоньки зламалися.
Одвернулася. Пішла.
Тільки довго оглядалася —
Мовби кликала: іди!
Почали тумани йти. —
[Я сказав:
не любиш ти!
(1917)

А ось поезія того самого П. Тичини „Світи, наше сонце", 1941 року.

„Світи, наше сонце, вогнисте,
[могутнє!
Від тебе ж видніш: де дрібне,
[а де сутнє.
Ти сяєш нам, сонце, з Кремля
[із віконць,
Великий наш Сталін, ясніший
[од сонць!

Кожен читач, поза засягом влади Кремлю, скаже, що це не поезія, а казенне віршоробство; образи фальшиві, внутрішньо суперечні: яке це можи бути могутнє сонце із віконць? (Бож перший і третій рядки — це один, той самий образ сонця — „кремлівського сонця"). Другий рядок „Від тебе ж видніш: де дрібне, а де сутнє" — грубий прозаїзм, гола публіцистика, так само як рядки „І кожній людині відкрито в нас путь, якщо вона хоче трудящою буть". Це мова віршованого обіжника, казенної передовиці, чия хочете — тільки не поета, що промовляє образами. А чого варта дута, невковирна патетика рядків: „У нас винограду, і хліба, й вугілля! У нас дозрівання, здоров'я, дозвілля!"

Це нібито мав бути образ багатства й сили, а проте який же це образ! Це ж статистика, лише плутана, бо за вуха стягнено докупи вугілля і дозвілля!

В цілому — це віршована аґітка, брехливий панегірик раба. Ні один критик літератури у вільному суспільстві не відважиться назвати таке віршописання мистецькою творчістю. І така фальшива вся „продукція" Павла Тичини останніх десятиліть, за незначними вийнятками його поезій воєнних і повоєнних років, коли Кремль „милостиво дозволив" нашим поетам в УССР „торкнути українську струну".

Ще один момент потребує вияснення чи радше уточнення. Справа в тому, що не завжди той чи той літературний твір можна скваліфікувати як мистецький або як немистецький отак відразу і категорично. Більші речі: повісті, драми, поеми, романи — доводиться часто оцінювати за принципом „так — але", і нераз трудно буває ці „так" і „але" збалянсувати, щоб мати певний кінцевий вислід. Причини цієї, сказати б так, нерівности того чи іншого більшого літературно-мистецького твору, нерівности частішої, ніж у творах розмірно маленьких, зрозумілі: у більшому творі авторова творча уява захоплює і відтворює більше різних явищ життя, в тому й ті, де автор не завжди чує себе цілком певним, тобто — в нього щодо цих явищ, цих сторін життя не визріло ще суто своє, власне мистецьке сприйняття, або автор саме щодо цих явищ і ділянок життя мусить фальшувати, говорити на „замовлення".

Подруге, більші твори письменник не може створити „за одним махом"; він їх творить, так мовити, кількома наворотами, розтягаючи деколи час на роки, а в міжчасі його можуть опанувати інші комплекси образів - ідей, виринати нові, відмінні від первісних, почування і настрої, що частогусто спричиняє „зміну температури" мистця, а впарі з тим бліднуть і знекровлюються і герої - персонажі початого ним раніше твору. Трапляється подекуди й так, що письменник цілком переробляє твір, допасовуючи характер уже готових образів до образів, що виринули пізніше — в процесі другого чи третього „навороту" до твору. Відіграє ролю ще й взагалі вміння чи невміння оперувати більшою формою.

Ось чому ми частіше стрінемо гарну мистецьку новелю або коротку поезію, ніж, скажімо, добрий роман або добру поему.

Щодо спеціяльно більших творів підсовєтських письменників, то в багатьох із них можна легко простежити лінію справжньої творчости — поруч з лінією „соцзамовлення". Першу здебільшого репрезентують неґативні образи людей і явищ, найчастіше саме ті, що їх неґативне поцінування (тобто мистецьке зображення) від автора, йдучи в фарватері совєтсько-партійної „установки" в сфері мистецтва, водночас не перечить і загальнолюдським нормам суспільної поведінки. Це буває в тих небагатьох моментах, де партійна комуністична мораль покривається з дійсною мораллю і етикою людства (скажімо, щодо ледарства, боягузтва, недисциплінованости тощо).

Натомість з образами позитивними у письменників країн безоглядної диктатури здебільшого повне фіяско: вони або зовсім неправдоподібні, ходульні й порожні, або мистецьки вкрай слабі, вимучені й недокрівні. Вийняток становлять деякі твори (в тому й авторів-комуністів), переважно тих років, коли кремлівська диктатура не заблькувала ще була всіх продух суспільної думки або коли ця диктатура з певних причин змушена була „попускати" — як це було, напр., під час світової війни.

Пізніше кремлівська диктатура всі такі твори безжально знищила. Знищила також і більшість їх авторів — чи змусивши їх наложити на себе руки. Практикував Кремль (і досі практикує) також замасковане нищення мистецьких творів, змушуючи того чи того автора по декілька разів переробляти твір, аж поки він не стане цілком „совєтським і партійним", тобто цілком немистецьким.

На закінчення нам залишається ще раз підкреслити:

Мистецтво, в тому й література — це творчість вільного духу. Всяке втручання позамистецьких чинників діє на мистецтво згубно.

Я зустрівся з приятелем

Я людина з малознаної світові країни. Її підкорили росіяни й тепер називають скороченням УССР.

Як людина з підкореної країни, я не можу назвати своє дитинство, юнацтво й змужнілість щасливим.

Але життя моє не було монотонним. Ні. Росіяни заарештували мого батька, коли мені було сім років. Батько мав нещастя брати з бібліотеки в Києві французькі книжки і його обвинуватили в шпигунстві. Мене й брата забрала тоді до себе тітка з Троянова біля Житомира.

Коли почався в 1933 році штучно спричинений росіянами, для знищення українців, голод, і коли внаслідок голоду померло кілька мільйонів людей, я з братом втікали до Польщі.

Уночі, над самим кордоном біля містечка Корця, совєтські пограничники застрілили мого брата.

Ні, я не можу сказати, що моє життя було монотонне. В Польщі я не міг дістатися до університету. Я перейшов кордон до Чехії, потім був в Італії, а коли я вивчав журналістику в Берліні, мене захопила війна.

З моєю нещасною біографією я був підозрілий для влади — тому, щоб не опинитися в концентраційнім таборі, я втік до Лієжу в Бельгії, де була Жаннет, що колись студіювала в Берліні, і з якою ми їздили колись на озера в Ванзее.

По війні я думав дістатись до Чехії, але там були большевики, і я зупинився в Пассав. Пассав — маленьке місто над Дунаєм, де старовинні замки, монастирі й катедри. Тихе німецьке місто тоді клекотіло галасом американських джіпів, криком вояків, що грали в м'яча й різномовним говором багатьох тисяч втікачів з усієї Европи. Потяги не ходили. Мости й рейки були розкидані бомбовими налетами. Але стація залишилася ціла і її та сусідній дім зайняли бувші совєтські воєннополонені, що чекали транспортів на поворот додому.

Вони розбивали льохи з винами, відбирали від перехожих годинники й ровери, затягали до себе на стацію ясноволосих німок і лаяли „гнилий Захід".

Серед цього воякцтва я зустрів Петра Кошельова, мого товариша з середньої школи, активного комсомольця, що потім був старшим ляйтенантом совєтської армії, а тепер радів скорому поворотові додому.

Ми пили кисле німецьке вино з розбитого складу. Біля нас, у червневій спеці, над берегом Дунаю, сиділо біля десятка старшин совєтської армії і ми говорили по-приятельськи, забувши, що нас ділять постріли й кров.

Для них Захід — це зруйновані міста, німецькі табори для полонених, запах згарищ і вигуки доглядачів.

— У нас, говорили вони й обличчя їх ставали радісні й горді — у нас не так, краще!

— У вас лише для вас краще, бо ви всі члени партії, — а для безпартійних, а для тих, хто проти партії?

— А чого бути проти партії? — відповів мені майор Семьонов із Смоленська. Якщо ти проти партії, то ти контра, фашист, капіталіст...

— Але ж в інших країнах можна бути й проти партії й нічого за це! — скрикнув я.

З двадцять здивованих, недовірливих очей поглянули на мене.

— Ну, так, ось я був раніше в Чехії, потім в Бельгії. Ти можеш говорити й писати проти уряду й тобі нічого.

— Що-о?

— Так, або в Англії, або в Америці — критикуй, скільки хочеш.

— І газети є проти уряду?

— Так, ти можеш таку газету купити, читати прилюдно в автобусі, всі бачать, що ти читаєш, а проте, повертаєшся ти додому, лягаєш спокійно спати й певний, що за це ніхто тебе вночі не заарештує, не буде бити й не засудить на десять років каторги.

— Ну-у, брат, а як поліція побачить, що ти читаєш?

— І поліція нічого не скаже!

Двадцять пар очей переглянулися і в них я добачив глум і підозру.

— Або,—продовжував я,— ти працюєш десь. Родиться тобі дитина. Ти її можеш цілком сміло охрестити, про це всім оповідати! Ти можеш щонеділі одверто ходити до церкви, тебе там всі будуть бачити, але з праці тебе за це не звільнять.

— Ех, щось ти, брате, трохи того...

— Правда, свята правда! Або ти можеш спізнитися на працю, але ніхто тебе за це, що ти на дві-три хвилини спізнився, не заарештує, ніхто не скаже, що ти саботажник.

— Ти, брате, потихше, щось ти розбрехався!

— Але це ж правда! Ще хоч би з матеріяльного боку — за два дні праці тут може собі робітник купити черевики, а за тиждень — убрання. А щоб купити це — не потребує від самої ночі стояти в черзі біля крамниці. А просто — приходить і купує і однаково — партієць ,чи безпартійний.

Потім наступила мовчанка. Хтось порскнув коротким сміхом. Очевидно, всі вони вважали мене за найбільшого брехуна.

Я почув, що треба зникати. Встав. Попрощався. Вони все ще мовчали.

Ноги грузли в придунайськім піску. Сліпило сонце. Так тяжко було відходити від своїх. Я вже хотів повернутися, коли почув голос Петра:

— Провокаторська сволоч!

Іван Людим

ПОЧЕСНЕ ІМЕНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИКИ

„Ди Арт Паблікейшен Сосайти" у Сан Луїс, Мізурі, повідомляє, що д-р Антін Рудницький з Томс Ривер, Ню Джерзі, загально відомий композитор — диригент — пияніст, був найменований „вчителем Гілди" („Guild teacher") у Ступневих Серіях Музичного Виховання, міжнародної організації, метою якої є допомогти приватним музичним виховникам.

Завдяки цьому іменуванню д-р Рудницький розпоряджатиме здобутками великої, давно - заснованої організації, та буде під її покровительством. Він матиме можливість видавати кваліфікованим учням признані дипльоми й свідоцтва ,як також видавати стипендії до одного з передових музичних каледжів в Америці, „Інстітюд оф Мюзік" у Сан Луїс ,та поручати своїх учнів для вчительського дипльому („Teacher's Certificate"), признаного в усіх стейтах.

Згадане іменування д-ра Рудницького членом цієї передової американської музичної організації це справжня подія в нашому музичному світі, тому, що вперше така почесть зустріла в ЗДА українського музику. Привілеї, зв'язані з цим іменуванням, особливо привілей видавання стипендій до американського каледжу та американських вчительських дипльомів, матимуть чимале значення в нашому музично - педагогічному житті.

Оленка Ґердан в одній із своїх креацій

З ТАНЦЕМ ПО СВІТІ

Не так давно в українській еміґрантській гімназії в Празі в Чехії появилась маленька танцюристка Оленка. Хто з бувших учнів чи професорів тієї школи не пам'ятає правдивої радости і бурі оплесків, якими кожний раз вітали виступ тієї маленької, заквітчаної дівчини, коли вона з подивугідною самопевністю виводила український танок на сцену. Без неї не обійшлася ніяка шкільна імпреза, не обійшовсь ніякий виступ української молоді серед чужинців. У всіх глядачів те саме захоплення і подив для українського танку.

Вихована на Закарпатті, серед збереженої тисячолітньої культури народного побуту, Оленка Ґердан понесла з собою у світ ті скарби рідної землі, якими повік буде пишатися український мистець на чужині.

Кому невідоме надзвичайно важке становище поміж двома війнами, в якому довелось боротися за прожиток українським еміґрантам, коли батьки турбувалися будучністю своїх дітей, і хоч-не-хоч повертали з чужини до поневоленого краю, стараючися спрямувати всі пориви своїх дітей в практичний бік. Як тут не подивляти завзяття однієї з таких дітей — Оленки Гердан, що проти волі батьків кинулась студіювати танок?

Треба було багатьох років впертої праці, щоб здобути те конечне фахове знання, без якого навіть найталановитіший мистець не може обійтися. Від школи українського балетмайстра Костіна в Празі через школу Броневської і Федак-Дрогомирецької у Львові до „Школи Мистецького Танку" Розалії Хладек у Відні — це довгий шмат дороги, а щоб його пройти, треба не абиякого завзяття.

Як не подивляти бравурного виїзду балерини на перший міжнародний виступ в Брюсселі напередодні другої світової війни? Вже саме переборення пашпортних труднощів ворожої влади, яка рада була б затерти національний характер виступу української танцюристки, брак грошей на костюми і подорож, спізнений приїзд — все це відстрашило б і найсміливіших.

З першим успіхом в Брюсселі пов'язаний перший творчий порив в таких характеристичних креаціях як „Колискова", „Метелиця", „Дрібушка", „Дорога", які, виконані з надзвичайною експресією, під музику українських композиторів, стають зав'язком сталого репертуару балерини.

З війною зв'язана чотирилітня праця в оперному балеті у Львові. Далі крутою лентою в'ється дорога в світ серед воєнних злиднів через Відень, Інсбрук до Вінніпеґу й Торонто. Сповнена туги за рідною землею Олена Гердан дає нову, довго задуману, креацію в „Плачі Ярославни", яка стає для неї новим творчим піднесенням.

Було б даремним змаганням, коли б ми старалися охопити різнородність творчого шляху Оленки Ґердан в цій коротенькій статтейці. Вона одинока в нас вміє пов'язати в мистецьку цілість не тільки народні мотиви з творами українських композиторів і мистців, але й також створити ориґінальні креації модерного танку.

Коли незабаром українська громада більших міських центрів в Америці буде мати змогу вперше оглядати гостинні виступи нашої танцюристки, тоді зможе оцінити величезну працю і витривалість Олени Ґердан, яка заслуговує, щоб її „Дорога" не спинилася, а продовжилася, за нашою допомогою, до всіх країн, куди доля занесла українців.

Роман Пачовський

Д-р Дмитро Бучинський

ПАВЛО ГРАБОВСЬКИЙ

(До 90-річчя з дня народження)

Сергій Єфремов називає Грабовського „найтиповішим співцем-громадянином у нашому письменстві. Засланець, замолоду одірваний од рідної землі, серед Якутських тундр і снігів зумів викохати таку велику любов до рідного краю й народу, до якої навіть у нашому письменстві не зразу добереш аналогію. Туга за рідним краєм — це основний мотив його пісень і мрій, яку можна б схарактеризувати відомими словами Л. Берне: „Я слабую тільки за рідним краєм: він визволиться і я одужаю".

Немає сумніву, що ця характеристика поета справедлива, що вже вона повинна забезпечувати належне місце Грабовському в нашому письменстві, серед поетів-громадян-борців за долю рідного народу й рідної землі, але дійсно, Грабовський маловідомий нашим читацьким кругам.

Грабовський не тільки оспівує безталання рідного народу, а активно бореться за його волю, бореться, коли так можна висловитись, на передових становищах, бореться цілим своїм єством, без ніяких компромісів, забуваючи про свої власні бажання, байдужий до свого власного я. Грабовський не тільки поет, а неустрашимий борець, якими так рясно пишається наша земля.

Належить він до тих поетів, що вийшли з надрів народу, полюбили цілим серцем „велику руїну", глибоко врослися в рідний ґрунт і треба було сильної жандрамської руки, щоб вирвати їх живцем з народного організму і, як зів'ялу квітку, кинути на купу гнилого московського насильства.

Сам поет говорить:

„Я не літав в надзоряні
[країни,
Я все державсь бездольної
[землі:
Боровся я за щастя
[для людини,
За світло в чорній млі".

Об'єктом його поетичної думки є поневолена українська людина, і їй Грабовський присвятив і віддав всі свої труди, всі свої муки й життя. Грабовський — це жива людина, наповнена найніжнішими почуваннями, болями, але його жертва для людини така велика, що в ній губиться все особисте, включно до любовних поривів. Саме з мотивів тієї великої любови, в поезії Грабовського мало є зворотів навіть до чарівної української природи, бо його думка, його поетичне слово було сковане з поневоленою людиною.

„Я не співець чудової
[природи
— говорить він —
З холодною байдужістю її;
З ума не йдуть знедолені
[народи —
Їм я віддав усі чуття мої".

Життя поета

Павло Грабовський народився 30 серпня 1864 року в бідній родині, в селі Пушкарне, Охтирського повіту, на Харківщині. Його батько Арсен був паламарем при місцевій церкві. Родина жила дуже вбого, вбогість та побільшилась зі смертю батька, що в молодому віці помер на сухоти, залишаючи п'ятеро дітей. Найкращий дослідник життя і творчости Грабовського, проф. Олександер Завальний, сказав: „Грабовський в заміну за парастасні перепічки й книші, що часом перепадали його батькові Арсенові, віддав народові своє молоде життя".

Павлові було вісім років, коли помер батько. Вчився він тоді в діякона, якого згадує не краще, як Шевченко згадував своїх учителів-п'яниць. „На десятому році життя — пише поет — мати віддала мене до Охтирської бурси, де я перебував п'ять літ і спочатку не мав великого нахилу до науки, бо вчитель відбивав усяку охоту вчитись: він приїхав з якоїсь московської губернії, ні слова не розумів по-нашому, сміявся з нас, як українців, і всіх поділив на два табори — коханців, з котрими поводився ласкаво, і нелюбих, до котрих був суворий і несправедливий; я належав до останніх і був певний, що після екзамену мене проженуть".

Тяжке життя народу й дикі переслідування, що їх не полегшило навіть знесення кріпацтва, вже змалечку посіяли в душі дитини-поета ненависть і протест. „Мені хотілось піти на муки за народ — говорить він. І те бажання цілком опанувало мною. Це була якась невідклична потреба серця!" Це бажання і ця потреба повели його мученицьким шляхом; вони не тільки зродили в його душі ту безмежну любов до народу, що вбила в поетові силу „простить мучителів своїх", а подібно, як Шевченка, його „кайдани самотини, у тридцять років зробили знесиленим дідусем".

Вже в Охтирській бурсі, коли мав чотирнадцять років, його приманювали тодішні народовці-революціонери, що ними Москва начиняла тюрми та сибірські тайги. Сама бурса „крім мертвої науки нічого мені не дала" — говорить поет. Зацікавлення в нього були великі. Вже в тих дитячих роках виявив він небуденне зацікавлення до різних літератур, а зокрема до латинської і грецької, з яких робив переклади „про вчинки славетних стародавніх героїв". Читав усе, що попадало йому в руки, робив різнородні етнографічні записки.

„Моя химерна і запальна вдача, відпихала мене від дитячих забав, мене тягло до всього надзвичайного й романтичного, мені хотілось прийняти муки за Христа".

Прийняв він муки — за народ! „Це була якась невідхильна потреба серця!" (Поетові слова).

В 1879 році вступив він до Харківської семінарії, де панував дух чорної московської реакції, але рівночасно в мурах діяла революційна організація „Чорний переділ", якої членом був також Грабовський. Кілька разів хотів він покинути мури „московської твердині", але не зробив цього зо страху, що не був ще повнолітній. В грудні 1882 р. викривають організацію. Грабовського арештують. При арешті знайшли в нього багато революційних матеріялів. Ректор семінарії зложив зізнання, що „Грабовський явно ворожо ставиться до уряду, цареві він не присягав, а ту присягу, що він її зложив, уважає за недійсну, бо вона була вимушена".

Від тюрми й заслання рятує його неповноліття, його карають „засланням" у рідне село під суворий жандармський нагляд, „де він дуже бідував, бо не мав ніякої роботи".

Весною 1885 року Грабовський вернувся до Харкова, де заробляв на життя писанням до різних часописів, але восени забрали його в „москалі". Спочатку служив у Валках, на Харківщині, а згодом, як людину політично підозрілу, карним порядком послали його до Ташкенту. У зв'язку з розгромом політично-революційним у Харкові, Грабовського в 1886 році арештували в Оренбурзі і привезли до Харківської тюрми, де вже сиділо багато людей і з „Чорного переділу". Тут пригадали йому багато революційних справ, як читання заказаної літератури, освідомлювання серед учнів, організування сходин тощо. Процесу не було, а порядком адміністраційним заслали його на 5 років в Сибір, в місцевість Балаґанськ, Іркутської области.

Мандруючи довгими етапами на Сибір, в пересильній тюрмі в Бутирках у Москві, Грабовський познайомився з дуже симпатичною революціонеркою, молодою вчителькою з Таганрога, Надією Сигидою (1863-1889). З нею, в одній парі, зміряв він тяжкий шлях від Москви до Сибіру. Грабовський більше не бачився зо своєю „сестронькою", як називав її. Сигида загинула в так званій „Якутській трагедії" дня 22 березня 1889 року, в якій московські жандарми криваво розправились з засланцями, вбиваючи 6-ро людей і 28 тяжко поранили. Дізнавшись про цю „розправу", Грабовський зложив гострий протест „Рускому Правітельству", підписав його сам, дав до підпису іншим засланцям і помноживши його на гектографі розіслав редакціям і різним людям по цілій імперії. За це Іркутський суд засудив їх усіх на каторгу. Поет опинився в Іркутській тюрмі, що дорешти знищила його слабе здоров'я. До „сестроньки Надії", якій Грабовський присвятив першу свою поетичну збірку „Пролісок" і цілий ряд гарних і ніжних ліричних

(Продовження на стор. 4)

Ярослав Горґан

ПОКРАЩАННЯ СИТУАЦІЇ

Люблю їздити на наш нюйоркський „давн-тавн", до приятеля Богдана, щоб наговоритися. Само собою не про „джаби", не про „шапи" та „бизнеси", а так, щоб справді наговоритись та відпочити духом.

Одного разу говорили ми з Богданом про Платона.

— А чи ти, друже, повіриш мені, що я насправді зрозумів Платона щойно під час нашої баталії під Бродами? — сказав Богдан, прикурюючи цигарку.

Річ зрозуміла, що після таких слів приятеля мав я причину здивуватися.

Але Богдан глянув на мене та тільки всміхнувся. А в нього, треба знати, оця усмішка дуже особлива. Як гляне він на вас та як усміхнеться до вас оцією своєю усмішкою, тоді ви, що б він при цьому не сказав, мусите вірити йому. Оці його добрі, ясні очі та оця його тепла, щира усмішка відразу переконують вас, що воно справді тільки так, і не інакше, мусить бути, як він каже.

Богдан помовчав хвилину і говорив далі:

— Так, тоді, після отого пам'ятного дня, як нам під ногами горіла земля, а згори лився на нас сталевий дощ, я вперше зрозумів, що уявлення буває іноді в житті важніше, як дійсність!

Богдан затягнувся димом цигарки та, окутавшись синявою диму, став розгортати сторінки минулих днів.

— Так, було це тоді, як пекло стояло на землі, а сатана реготався у вічі людині. Ми знали, що ми були окружені, що ворог вдесятеро чисельніший та сильніший від нас, що наше положення безвихідне. В нормальних воєнних обставинах, у війні з нормальним противником кожен розумний вояк кидає в такій ситуації зброю та піддається. Але ми не могли, не сміли так думати! Бо ми мали до діла не з звичайним противником! Ні! Проти нас стояла дика, сибірська бестія, для якої жадні воєнні закони не існували! Вона вміла лиш убивати і тільки вбивати! Тому в кожного з нас була тільки одна думка, тільки одне бажання: віддати своє життя за можливо найвищу ціну!

Ти певно читав Мосендзеву „Людину покірну" і напевне пригадуєш собі звідтіль смерть інженера Коллера. І в мене тоді теж подібне було на думці. — Отак — думалось мені — як не буде вже можна ніяк боронитися, так бодай копнути б бандита чоботом прямо в його осоружну, азіятську, пику.

Ми йшли малими групами від села Почапи через величезний лан спілої пшениці. Ех, що це за пшениця була! Такого гарного, повного, налитого колосся, як те, що золотилось тоді кругом нас, я, здається, ще зроду не бачив! Та й не диво! Жнива ж були!.. Так, це була оця наша рідна, чудова, золота пшениця! Наш святий хліб! І за них ішло тепер оце страшне жниво . . . І під грім гармат, під торохкотіння кулеметів пригадався мені вірш Маланюка: „Що ж, хай з кров'ю мішається порох відвічних шляхів землі, але пам'ятатиме ворог, як топтати твої коверi, але пам'ятатиме хижий, що то є парча пшениць . . ."

Так, нам тоді не залишалось ніщо інше, як тільки зробити все можливе, щоб ворог довго пам'ятав ціну цієї пшениці! Нашою ціллю був ліс, що темною смугою виднів перед нами на протилежних горбках. Це не значить, що ми прямували до' нього тому, що він був вільний від ворога. Ні, звідтіль, з-поміж гущі дерев, теж сипались на нас стріли. Але в цьому місці ворожий перстень був найтонший, і тудою було найлегше пробитись з окруження. Але, щоб дістатись до цього лісу, нам треба було перейти ще доволі велику сіножать та шосейний і залізничий шляхи, що крутими зміями вились поміж сіножаттю та лісом. І той відтинок, сіножать та шляхи, були найнебезпечніші для переходу. Ворог бачив там усе, як на долоні, і скритись перед його оком не було де. На сіножаті стояло кільканадцять копичок сіна, але на них сипався найгустіший ворожий вогонь, як тільки хтось пробував під ними скриватись. Декілька з них вже горіло.

Ми, тобто ті, що стояли ще в пшениці та були закриті перед оком ворога, бачили, як кривавились і гинули наші брати і не могли їм допомогти. І це було жалюгідне почуття! Мати зброю в руках і не могти з неї скористати! Усе залежало тут від щастя: проскочиш, або впадеш на цій сіножаті!

У найближчій віддалі найбільше дошкулював нам ворожий скоростріл, що стояв на малому, вкритому кущами горбку по правому боці від нас. Як тільки якась наша група вичодила з пшениці, тоді він вітав її своїм торохкотінням.

Стрілянина в лісі посилювалась з кожною хвилиною Це наші хлопці, що щасливо проскочили туди, справлялися з ворогом. Вони були щасливі. Вони мали ворога перед собою і могли з ним битись. А перед нами лежала ще пекельна сіножать.

Нараз стрілянина втихла, а зліва, від дороги, дався чути гуркіт моторів. Я і мої чотири товариші, що стояли разом зі мною, мимохіть глянули туди і побачили дві німецькі автомашини, що скорим темпом посувалися шляхом в напрямі фронтової лінії. В нас вступив дух бадьорости.

— Панове — сказав я до своїх хлопців — ситуація мусіла поправитись, як німці тільки самими автами садять отак певно вперед себе!

Мені й на думку не могло тоді прийти, що тими автами їхав німецький генерал з своїм штабом до большевиків, щоб переговорювати з ними про здачу своїх частин. Про це довідались ми аж пізніше, як вирвались вже з цього пекельного перстеня. Тоді оте уявлене „покращання положення" було для нас дійсністю! Використовуючи кількахвилинний спокій, кільканадцять груп наших хлопців проскочило щасливо сіножать та обидва шляхи і скрилися у гущавині лісу, де знову почалась пальба. На звук стрілів у лісі заговорили знову скоростріли та ґранатомети, а наш „Ванька" справа знову грав на свому „Максимі", аж курява йшла. Почалось знову оте пекло, що й раніше. було. Але для нас „ситуація була краща" . . .

І підо впливом оцього свіжого духа бадьорости мені нагло забажалося, щоб і ми теж якось чинно причинилися до цієї кращої зміни положення". Я глянув на своїх хлопців та, вказуючи кивком голови на ворожий скоростріл, сказав.

— Панове товариші, хто охочий піти зі мною заткати морду оцьому собачому синові?

На це погодились усі мої хлопці. Ми добули з-за поясів ручні ґранати і, спершу хильцем, а пізніше повзаючи „гадючим ходом", стали підкрадатися під горбок, де стояв ворожий скоростріл. Як підповзли ми до корчів, що вкривали верх горба, я дав знак рукою і через декілька хвилин п'ять булавок, як п'ять сполоханих птиць, вилетіло з-поміж кущів, і за кілька хвилин п'ять ґранатних зривів потрясло повітрям.

І тиша запанувала над горбком. „Ваньку" вивінчено.

Очевидно, той наш вчинок жадного вирішного значення на хід подій на нашому фронтовому відтинку не мав. Але напевне врятував він життя кільканадцятьом, а може й кільком десяткам наших хлопців.

А все це спричинило ніщо інше, як тільки оце наше уявлення про „покращання" ситуації. Без нього ми були б тоді на цей вчинок не здобулись.

Так, так, друже! Платон був направду великий мислитель . . . — закінчив мій приятель, притушуючи в попільничці цигарку.

НОВІ КНИЖКИ

(Вадим Лесич. Поезії. Видавництво „Обнова", Ню Йорк, 1954, ст. 32. Обкладинка роботи Якова Гніздовського).

— Знов читаєш поезії?

— Так, нову збірку Вадима Лесича. Він минулого року видав „Ліричний зошит", а на рідних землях видав був збірки (під іншим псевдонімом) „Сонцеблиски", „Відчиняю вікно" і „Різьблю віддаль".

— Гарні й привабливі заголовки! Але признаюсь зовсім щиро, що не люблю читати теперішніх поетів. І я не сам це роблю. Багато моїх знайомих роблять це саме. Вони кажуть, що не можуть вловити думки в поезіях сьогочасних поетів, твори яких перевантажені поетичними засобами: порівняннями, метафорами, інверсіями і епітетами, що важко їх зрозуміти, і про зворушення ними не можна навіть говорити.

— Це не тільки в нас тепер так пишуть поезії . . .

— Це для мене ніяка потіха. Колись легко читалося поезії Шевченка, Франка, Л. Українки, Б. Лепкого . . . Це був духовий бенкет читати тоді поезії, а тепер працює тільки розум, а почування мовчить, бо умова частина зайнята розв'язуванням поетичних ребусів, розв'язуванням м а т ематичних невідомих в цих ніби поетичних рівняннях.

— І в Франка і в Лепкого деякі тодішні читачі знаходили новості, з якими не погоджувалися. Сам Франко писав про те, як деякі читачі нарікали на те, що він не творив „ідилій", тільки йшов за голосом свого серця і писав про те, чим те серце кипіло.

— Але ж тепер важче сприймати твори сьогочасних поетів, як давніше. Я вивчив поезії О. Олеся напам'ять і ще й досі їх пам'ятаю.

— Це робить і теперішня молодь, яка цікавиться поезією.

— Може . . . Але я співчуваю їй.

— Чому?

— Жаль мені її мук, витрачених на зрозуміння, вже не кажу на відчуття, теперішніх поезій.

— Сам признаєш, що тепер не можна писати так, як писав Шевченко чи Франко. Поети творять, а не наслідують.

— Але давніше були якісь думки в поезіях, а тепер їх годі знайти в поетичних збірках, ба там самі тільки поетичні прикраси. Це так, якби хтось вишивав не ковнір і уставки на сорочці та рубці пазух і рукавів — тільки вишив усю сорочку.

— Може деколи воно так і буває, але читай ось перший вірш із циклу „Келихи й келії" у збірці В. Лесича, а тоді побачиш, що ти не правий.

На прозелень душі лягло
[смеркання
і навпрость одгули вітри.
Замовкли
весінних зривів ярі табуни.
— Ти чоло притисни
[до камення,
щоб мислі ще не зжовклі
купались в росах осени.

І в синьотьмавім мерехтінні
[келії
крізь срібляне тремтіння
[павутиння
— ти зустрічай всю мудрість
[тишини
й шукай небес — на блідо-
[сивій стелі,
дарма, що серце тепло стигне
в порожній стужі чужини.

— Щось тут є! Але мушу ще раз собі прочитати . . . Тут символізм, але такий, що його легко зрозуміти. „Келихи й келії" . . . „Шукай небес . . . в порожній стужі чужини". А що ті „небеса"?

— Читай вірш на 21 сторінці.

Життя пливе повз нас, і нас
[лиш заторкає,
мов віялом, крилом
[своєї течії.
І ми, — кришинки хвилювань
[безкраїх,
покорені — великості Твоїй.

Малий свій світ стискаємо
[в долонях —
(холоне в них — самотність
[наших серць),
тоді, окрилені, в незнаному
[полоні,
ми чуємо Твій всемогучий
[перст.

Знов іноді — заблукані якісь,
[бездомні,
шукаємо крізь протемінь —
[Твій слід,
— і носимо у сутінках очей
[— Твою ікону,
Твій відсвіт — побування
[на землі.

Але, бува, в прозорі про-
[блиски прозріння,
вся наша ницість —
[невідлучна тінь,
до Тебе лине — у затишшя
[сині,
у інший світ — Твоєї самоти.

— Ну, знаєш, я приємно розчарований цим віршем. Він викликав в мене релігійний настрій, хоч його за це „нерелігійні" критики напевно не похвалять.

— В цих двох віршах вся авторова філософія, і її знайдеш у кожному вірші. Автор тривожиться матеріялізмом теперішніх часів, який готов довести до знищення нашої культури. Читай його недокінчену поему „Напередодні", в якій поет бачить візію жахливого майбутнього, а тоді бачитимеш, що турбує автора.

Покотиться рокований,
[розколений, —
картатий атом, наче жереб.
І буде день — під брамами,
[під плитами, під колами,
— у кукурудзяних гаях
[пожовкне сонце щедре.

— В Лесича цікаві рими, чи радше асонанси: „розколений" — „під колами". Хоч друга пара асонансів: „жереб" — „щедре", здається, своїм звучанням трохи задалека. Те саме і в попередніх віршах, що ми їх читали.

— Так, але назагал автор дбайливо працює над тим, щоб його вірші вражали вухо читача дбайливо підібраними асонансами. Крім того він. деколи, нагромаджує ще однотипні звуки, щоб збільшити музикальність своїх строф. Пригадай собі хоча б згадуваний вже рядок: „покотиться рокований, розколений". Оригінальні в Лесича й епітети та метафори. Автор зовсім не перевантажив „прикрасами", як ти кажеш своїх поезій. Але їх треба таки уважно читати. На це вже немає ради. В. Чапленко хвалив попередню Лесичеву збірку у статті під заголовком „Трудна поезія" („Київ", 1954, ч. 3.), а В. Державин писав про цю ж саму збірку під заг. „Ліричний зошит", що „Лесич — поет для небагатьох, зрозумілий і сприйнятливий лише висококваліфікованому читачеві, що знається культурі мистецького слова" („Сучасна Україна", 1954, ч. 6).

— Хіба почнемо нашу дискусію ще раз спочатку. З Чапленком я радо погоджуюся, але ж Державин вважає мене, і багатьох інших, подібних до мене, — за „некваліфікованих некультурних читачів". Важко мені з цим погодитися. Чи потребував, колись. критик подібним способом боронити Шевченка, Франка, Л. Українку й Б. Лепкого або Олеся? Щось тут не в порядку з тим твердженням Державина.

— Ти зачепив дуже цікаву тему, про яку треба б широко говорити. Ми мусіли б згадати і про те, чому люди „не розуміють" подерної скульптури, малярства і музики. Але ж ми завтра працюємо, і час іти спати. Може іншим разом поговоримо на цю тему.

Л. Луців

Ерем. Голод. Видання Спілки Української Молоді Америки, стор. 54, Ню Йорк, 1954 рік.

Про голод 1933 року, яким червона Москва заганяла українське селянство в колгоспну панщину, написано вже чимало. Маємо оповідання, повісті, ґрунтовні розвідки й безпретенсійні спогади живих сучасників.

Автор невеличкої книжечки що її видала Головна Управа СУМА, — глибокий знавець українського підсовєтського села, 1933-ій, чорний рік в Україні представив у кількох площинах. В першій площині говорять і діють в книжці партійні головачі — безпосередні виконавці злої волі Москви Вони знають, що на карті стоїть їхнє власне життя і життя мільйонів хліборобів — і, щоб врятувати себе, з диявольською жорстокістю віддають ці мільйони на голодову смерть. Усі вони — історичні постаті, широко відомі народові-мученикові, що над ним експериментує Кремль: генеральний секретар компартії Станіслав Косіор, начальник обласного відділу НКВД Щаров, секретар обласного комітету КП(б)У Ільїн та ін.

В другій площині виступає селянство в особі „штатного виконавця" сільради Талимона Опенька, Стьопки з доведеною до розпачу матір'ю, голодних робітників, що за пів фунта хліба надриваються над розвантажуванням барж із будівельним матеріялом і напівмертвих колгоспників. І в третій — сільський бюрократичний прошарок, сільські фахівці та приїжджі з Києва „гості", що, тиснучи на сільську бюрократію, „виконують і перевиконують" московський плян масового виголоджування українського селянства.

В сконденсованому стилі переводить автор читача з однієї площини в другу, з міста до села, з кабінету секретаря київського обласного комітету партії до дуже вбогої селянської хати, і читач пізнає настрої і входить в страшну атмосферу того часу, в якій убивали народ, в атмосферу, насичену жахом, розпачем, безнадією і безсилою ненавистю. Експресіоністичну форму розповіді слушно вибрав автор, щоб її мистецькими засобами перенести читача в тогочасну дійсність, коли доведені до божевілля матері їли своїх власних дітей, а в стиглій пшениці валялися трупи українських хліборобів — поневолених господарів чорноземної країни.

С. Д.

Лев Стаховський. З Венесуельського щоденника. В-во Миколи Денисюка, Буенос Айрес. 1953 р., стор. 86 з ілюстраціями.

У цій книжці змальовує автор екзотичну країну Венесуелю, на яку дивиться очима новоприбулого. Легкою й образовою мовою розповідає про чудесну столицю країни Каракас, про її економіку, про свої подорожі в „інтеріор" — всередину краю і про зустрічі з українцями.

Венесуеля, де знайшли собі притулок чимало українців — країна контрастів: неуявних багатств і непроглядних злиднів. Доробитися тут маєтку працею власних рук — тяжка справа. Про боротьбу з стихійними силами природи, про успіхи і невдачі колоністів з цікавістю прочитає читач у цій книжці.

В. С.

Остап Тарнавський

МАНДРІВКА

Людське життя — це мандрівка під музику тиху,
що її грають заобрійні музиканти . . .
Рве у простори дороги розторгані вихор,
в далеч, де зв'яли лілеї ласкавої канти.

Вийшов — зібравши манатки — і стануя уперше:
вже не манять мандрівця манівці, коли зорі —
наче розсипані ноти далекого маршу,
що ще викланцював шляхом парадним угора.

Глянув: скелети скалічених стін і склепінь, де
смуток скиглить із-за вікон — заплютих плякатів,
що не запрошують більше ввічливо: спочиньте,
людоньки доброї волі, у приязні хати.

Слухає: тиша, що бурю віщує зрадливо;
темінь вилазить вужами, заслонює вежі —
дороговкази майбуття. — Куди, ах, куди но?
Змучений погляд, мов визов, кидає безмежжям.

Виклик тривожний повиснув на дереві стрічнім,
що розчепірене в сторони різні вітрами.
Музики жадної. — Хто запровадить у вічність?
Чи заговорить ще небо — замовкле, мов камінь?

Станув з клуночком надії і віри мандрівник
серед доріг незнайомих в просторів полоні
з серцем, розспіваним спогадом радостей рідних,
стуженим до яблунево-вишневих симфоній.

БІБЛІОГРАФІЯ

Д-р Ілля Витанович. Кость Паньківський. Ідеаліст громадської праці і віри у власні сили народу. Видання Товариства Українських Кооператорів. Ню Йорк, 1954, ст. 48.

Проф. О. Оглоблин. Українсько-московська угода 1654. Організація Оборони Чотирьох Свобід України — Ліґа Визволення України. Ню Йорк, Торонто, 1954, ст. 102.

Ю. Валенский, Академик Є. А. Косминский вопросы интерпретации истории Средних веков в советской школе. Институт по узучению истории и культуры СССР. Мюнхен, 1954, ст. 112.

Петро Мірчук. „З мого духа печаттю". У 25-ліття боротьби ОУН. Організація Оборони Чотирьох Свобід України — Ліґа Визволення України. Ню Йорк, 1954 — Торонто, 1954, ст. 32.

Всеволод Лиспвич. Хвилі шукають берегів. Торонто, 1954, ст. 128. Обкладинка роботи М. Динтерка. Накладом Видавництва „Слово" в Торонті.

Вадим Лесич. Поезії. Видавництво „Обнова", Ню Йорк, 1954, ст. 32. Обкладинка роботи Якова Гніздовського.

Лев Стаховський. З венесуельського щоденника. Видавництво Миколи Денисюка. Буенос-Айрес, 1953, ст. 88. Обкладинка роботи В. Крюкова.

Олекса Сацюк. Скрипка на камені. П'єса в 3 діях. Видавництво Миколи Денисюка. Буенос Айрес, 1952, ст. 64. Обкладинка В. Крюкова.

Юліян Беськид Тарнович. На згарищах Закерзоння. Торонто, Канада, 1954, ст. 128. Видавництво „Лемківщина". Обкладинка М. Левицького.

ПАВЛО ГРАБОВСЬКИЙ

(Закінчення зі стор. 3)

них поезій, зберіг гарячу любов до кінця свого життя. Її мужня постава в тюрмі, і геройська смерть з друзями-мучениками, були для поета тяжким заповітом життя:

„Твої завіти... бережу я їх...
Ти стежку світиш і з могили...
Але простить мучителів твоїх
Я не відчую в собі сили!"

Три і пів року томився Грабовський в Іркутській тюрмі. На початку 1897 року переводять його в Якутськ, в 1899 у Тобольськ, що були найжорстокішими сибірськими тюрмами, якими Москва намагалася найскоріше покінчити з небезпечним революціонером. Часто Грабовський просив, щоб перенесли його до таких тюрем, де мучились його земляки, але йому відмовляли, примушували його працювати фізично, щоб даром не їв тюремного хліба „милостивішого ґосударя".

На засланні поет вивчив цілий ряд чужих мов (англійська, французька, німецька, італійська, еспанська, шведська, мадярська, грузинська, вірменська та другі) так, що міг свобідно читати й перекладати твори писані цими мовали.

П'ять останніх років Якутської і Тобольської тюрем — це жахливі муки поета. „Стомився я . . . , говорить він, без сил на півдороги, край убитий думами, стою, молю в людей і ласки і підмоги . . ." Свої не могли нічим допомогти, а чужі ожидали смерти поета й принаглювали її прихід всякими жорстокостями.

Він, як Шевченко, „моливсь нишком Богу" й просив, щоб Він допоміг йому донести до кінця кайдани; згадував Україну, де „сонечко ясне світить людям, а на чужині не навідується" до нього; виразно бачить, що „човен його життя плив назустріч смерті", бачив як зникає перед ним „вітчизни берег милий", але голосом кликав не до „вороття, а до боротьби".

Він, як Шевченко, писав:

„Прохав, молив... Що більше
[вдію?
Хоча б хто на сміх написав...
То все б кохав дурну надію,
Все б долі привид не згасав".

П'ять днів перед смертю, „ледве тримаючи перо в руках", поет писав свої останні рядки: „Тяжко не здужаю, нема надії прожити зиму . . . Сподіюся смерти; України вже не побачу!"

В останньому своєму листі до поета, І. Франко писав: „Доконали людоїди ще одну молоду силу, понівечили гарний талант, що міг би був зробити чимало доброго серед своєї рідної суспільности . . . Терпи ж, наш нещасний, сердешний товаришу. Неси до могили свій важкий хрест, та знай, що тут, далеко, в рідному краю, тебе знають і люблять, і що ім'я твоє яснітиме в ряді тих, наших мучеників, що наче стяг бойовий ведуть і вестимуть цілі покоління до боротьби з усякою самоволею, з усяким гнітом чи то індивідуальним, чи національним".

Помер поет дня 29 листопада 1902 року в Тобольській тюрмі. До нині видніє ще напис на його гробі, на хресті — єдиному сторожеві тієї хрустальної душі, що жертвувала собою за Божу й українську правду й справедливість.

Спадщина Грабовського

Поетична спадщина Грабовського велика, хоч досі не вся вона опублікована; дещо з неї вже сьогодні вважають за пропаще, як от ціла збірка поезій „Вітка", що її сам поет приготовив до друку, яка пропала й досі її не віднайшли.

Перші поетичні твори Грабовського, як більшости тогочасних письменників придніпрянців, друкувались у Львові, в журналі „Зоря", починаючи від 1890 року, а також на сторінках „Народу", „Правди", „Життя і слова", „Дзвінка", „Літературно-Наукового Вісника". Підписувався тоді поет псевдонімами: Панько, Харко Воля, Харко Вець, Павло Журба. Згадуючи ті часи, поет писав до В. Грінченка: „З Іркутської тюрми почав я посилати до галицьких часописів вірші й дещо прозою, а також листувався з українськими письменниками. Перший відповів мені і виявив співчуття Іван Франко; його прихильні відзиви надали мені сили писати дальше".

Початки п и с ь м енницької праці треба віднести до 1885 року, коли Грабовський жив у Харкові, але з того часу в рукописах до нас нічого не дійшло.

Перша збірка поезій „Пролісок" — твори Павла Граба, на 94 стор., появилися у Львові в 1894 році, як 3-тє число „Дрібної Бібліотеки", накладом нашого культурного діяча, Костя Паньківського. Посилаючи „Пролісок" у Львів, Грабовський писав до видавця: „Убогенький мій „Пролісок", але він від щирого серця. Не шукайте в ньому солодких пахощів та й не барвистий він, звичайно, як пролісок, що ледве-ледве пробився з-під снігу на мир". З того самого листа, що послужив передмовою до збірки, також довідуємось про те, що поет почав писати раніше.

Друга збірка „З півночі" появилась в тому самому видавництві в 1896 році. Перша частина цієї збірки — це оригінальні твори поета, а друга — різні народні переспіви-переробки. Збірка ця написана в 1895 році, під впливами тяжких душевних болів, що їх довелось переживати поетові. „Посилаю її з півночі до рідного краю. Гірко подумати, а ще гірше було б намучене серце; знайдуться людці, що й без нас „сю панщину одбудуть". Коли б серед моїх хворих зойків щира юнацька душа відшукала для себе часом і дещо втішного та відрадного, — з мене було б досить". Так пише Грабовський у передмові до тієї збірки.

Третя збірка „Кобза" — співи й переспіви П. Граба, стор. 102, появилась у Чернігові в 1898 році, заходами Бориса Грінченка. Більшістю в ній це оригінальні твори поета, але є в ній також деякі переспіви-переробки. В листі до Грінченка писав він: „Вірші я пильненько виструґував, та не знаю чи догодив тим виструґуванням цензурі; з того самого погляду поміс-тив і вірші зовсім нікчемні — про кохання та поцілунки, — може ці „праведники" спасуть увесь збірник?"

Ці три збірки — це більшість оригінальних творів поета, що були друковані ще за його життя. Великий збірник поезій залишився в рукописі, що сьогодні має зберігатися в Бібліотеці Академії Наук УРСР.

Крім цього появилось ще кілька збірок різнородних переспівів і переробок з чужих літератур. В 1894 році, у Львові появились „Твори Івана Сурика". В 1895 році, у Львові появилась збірка переробок „З чужого поля"; в 1897 році, також у Львові, появилась збірка „Доля"; в 1898 році поема „Хома Баглай", переспів з Роберта Бернса, появилась в Чернігові заходами Грінченка; в 1899 році була готова до друку збірка переробок „Хвиля", якої вже не міг надрукувати Грінченко. Вона в скороченому виді, кажучи своїм дійсним терміном, спотворена — появилася в Києві в 1941 році (большевицьке видання).

Перу Грабовського належить також цілий ряд статтей у прозі, починаючи від 1885 року в Харкові, а кінчаючи на статтях писаних в сибірських тюрмах. З друкованих варто згадати статтю на московській мові „Пам'яті Т. Г. Шевченка" друковану в „Сибірському Листку", в Тобольському в 1901 році; дуже добра стаття, що до наших днів не втратила вартости, друкована у львівській „Зорі", в 1897 році, „Дещо про творчість поетичну", де Грабовський розбиває гасло — „мистецтво для мистецтва", доказуючи його нежиттєвість. Поет, на думку Грабовського, — це громадський проповідник. „До яких серйозних заходів чи просто думок поверне він читача? Який шлях вкаже він тому, — що опинився на розпутті? Яку струну в людському серці своїм співом порушить? Кожний співець свої думки повинен обміркувати, коли він свідомий своєї задачі перед громадою, не триндикати без пуття, а робити діло, бо в противному разі на якого гаспида він потрібний?"

Безприкладним для Грабовського був Шевченко — „поет-борець, найкращий громадський діяч, що завжди знав, куди йде й за чим". Не дивно, що Грабовський, не хочемо сказати, що наслідував, але часто впадав у вир думок Шевченка. „Штуки для штуки" — каже він — не було, немає і бути не може в дійсності; це пустопорожня, пустодзвінна фраза, — не більше. Вона, навпаки, завсіди прикривала собою н а й т е н д енційніші замахи думки, проповідуючи найгрубішу тенденційність в літературі!"

„Одного б ще бажав — писав він до Грінченка — перед смертю побачити Україну та українців; коли б це сталось, то мені, певно, здалось би, що це не дійсність, а казка. Як подивлюсь на своє життя, так не було в йому нічогісінько майже світлого, крім важкої праці, злиднів, хвороб та пропадання серед жорстоких, запеклих людей, серед нелюдських та катівських громадських обставин. Знесилено моє тіло, пошматовано мою душу, а за що, кому на користь? І от тиняючись, скидаючись швидше на тінь людини, ніж на людину, і ждучи того слушного часу, щоб побачити Україну, сказати: „Нині одпущаєши". Горем та злиднями почалося моє життя, горем та злиднями й скінчиться. Але не треба мені світових заман та ласощів, аби тільки дали спромогу працювати для рідного краю, присвятити йому ті слабі сили, які ще остались в моїм покаліченім та понівеченім тілі!"

Характеристичні риси поезії Грабовського

Сам Грабовський про свою поетичну творчість висловлювався немов легковажно, але все вірив, що бодай деяке зерно впаде на добрий ґрунт української душі.

Найголовніша, характеристична прикмета поезії Грабовського — це повна відданість посвята людині; „з ума не йдуть знедолені народи", тому важко йому співати „про райські сни й куточки благодатні". Це не припадковість в поета, не невміння давати малюнки природи, а це навмисна втеча від ідилії, від сантименталізму, від романтизму; це зворот до твердої дійсности, в якій „з ранку до ночі мордується не людина, а її подоба". Дійсний світ поета — „це широка любов до людини взагалі, до всіх поневолених народів і країв, серед яких рідний край займає перше місце в поетовому серці". (С. Єфремов).

Фізично поет знесилений, конав у в'язничній задусі. Перед ним „і в минулому — могили і попереду хрести", але духово він непереможний велетень, для якого „не смерть страшна, не довгий час неволі, а те, що Україна у „збагніченій красі", що її руйнують „твої пекельники усі".

Перед ним, як перед Шевченком, „встають мученики-браття, встають сестри, як живі", він їх воскрешає не для дальших мук, а для боротьби; він, як Шевченко, говорить: „хай панують кати, — не цурайся мети, не тужи!", бо „невмируща міць народу усе лихе переживе!"

Він, як Франко, не погоджувався з дійсністю часу, а заповідав , що „проти долі буду перти, хочу битись, хочу стерти слід ворожої наруги!" Цього самим словом зробити не можна:

„Треба вчинків перших . . .
Тільки де вони?
Велетнів померших
Викличмо з тюрми!"

Він, як Леся Українка, „поперед інших несе свій новий шлях, крає насильство своїм віщим словом", стає проти бурі зла, бореться за його знищення:

„Наперед, хто не хоче конати,
Статись трупом гнилим
[живучи!
Сміле слово — то наші
[гармати,
Світлі вчинки — то наші
[мечі!"

Грабовський, поет-громадянин, і передусім громадянин, для якого „власне щастя та турботи, власні думки" і бажання не мають значення, бо на нього жде громадська праця, а для „громадської роботи слід життя своє віддать":

„В темну даль без повороту
Може зникнеш ти . . .
А нам треба на роботу,
Во люд кличе йти."

Грабовський — поет-революціонер, що до самозаперечення й до самозречення любив свій нарід; його життєвий шлях і поетична творчість — це шлях, що його нашим поетам вказав безсмертний Шевченко, — це шлях боротьби, шлях глибокої віри в перемогу української правди, яка, як говорить Франко „мала б прийти аж по наших кістках", але вона мусить прийти. Йому не страшно, що „прийшла година хрест нести", він мужньо бере його на свої рамена, його не відстрашує, що „перед нами домовина, сором вічного ярма", бо його груди наповнені вірою:

„Та не пізно: є поправа,
Певен я — минеться все;
Ще заблисне наша слава,
Праця вгору піднесе!"

Правда, що його серце, як Шевченка, часто наповнялось тривогою, що доведеться зложити свої кості на чужій землі, але вкінці й ту тривогу переміг глибокою вірою, що „труни ці збудують нове життя". Його не журило те, що дійсних революціонерів було мало:

„Мало нас, та це — дарма,
Міцна віра рушить скали . . .
Тим загибелі нема,
Кому світять ідеали!"

Він бачив, що „скажена хуртовина нас по світу розкидала", але він вірив — „доки дух наш буде вільний — ніхто нас не покорить!"

Прекрасний образ тієї непокори, своєї власної і всенародної, змалював Грабовський у „Сповіді Наливайка":

„Не дорікай гріхом
[пекельним!
Щоб українському народу
Вернуть загублену свободу,
Край рідний визволить
[з ярма,
Візьму на душу все — дарма!
Вкраїна гине, пута носить . . .
Здобути волю — в тім
[мій рай!"

Василь Бачинський

З ПРИВОДУ ГАМБУРЗЬКОЇ ПОДІЇ 1717 Р.

(4)

вийшовши з дому графині, сів у карету і був уже в дорозі до своєї кватири, з одного перевулку вискочили вояки з сином Беттіґера і схопили Войнаровського. Але відвезли його не до маґістрату, а до оселі Беттіґера. Маґістрат обурився таким учинком і наказав оберофіцерові разом із 16 вояками негайно вирушити до оселі царського резидента для охорони Войнаровського, тим більше, що ця оселя вже була обставлена московською вартою!.."

Як видно з записки гамбурзького літописця, становище Войнаровського було дуже складне, бо Беттіґер встиг уже перевести його до своєї оселі, тобто з терену Гамбурґу до "екстериторіяльного московського посольства. Маґістрат зрозумів цю нову ситуацію і вислав вояків нібито для охорони Войнаровського, а в дійсності для того, щоб не дозволити Беттіґерові вивезти Войнаровського поза мури міста. Маґістрат був збентежений подією, що можна бачити з рядків, видрукованих в офіціяльному часописі „Courieri": „Наше місто впало жертвою непорозуміння. Графа Войнаровського, сестрінка гетьмана Мазепи, заарештував московський резидент. Ця сумна подія може потягнути за собою важливі наслідки". (Примірник цього часопису знаходиться у французькому міністерстві закордонних справ).

Замах на Войнаровського був нечуваною подією у житті гамбурзького дипломатичного світу, який у своїх депешах та реляціях живо відгукнувся на трагічні переживання Войнаровського. Шведський амбасадор Ротліб у реляції до свого уряду в дні 12 жовтня 1716 року описує схоплення Войнаровського такими словами:

„Тут у Гамбурзі немає більше безпеки. Не згадуючи вже про всі інші випадки, відомі Вашій Ексциленції, вчора в саме полудне, у білий день напали на карету відомого Войнаровського, Мазепиного сестрінка, що був при шведському королі в Туреччині і заїхав до Гамбурґу яких два місяці тому.. Войнаровського заарештували і завезли до оселі московського резидента". Далі йде опис події, подібний до опису гамбурзького літописця Штельцнера.

На другий день після схоплення Войнаровського данський посол у Гамбурзі, Гаґедорн, сповіщає свого короля, Фридриха IV: „Московський резидент учора, за допомогою місцевого маґістрату, заарештував Войнаровського, сестрінка колишнього козацького гетьмана Мазепи". (Ця реляція зберігається в державному архіві в Копенгазі). Того самого дня пруський посол у Гамбурзі Бурхгардт подає реляцію своєму королеві: „Місцевий царський резидент за допомогою маґістрату заарештував Войнаровського, Мазепиного сестрінка, що від деякого часу перебував тут, як васаля і бунтаря. Шведи вимагають визволення Войнаровського, твердячи, що він є полковником шведської королівської армії"..

Англійського представника Матесона, про якого була вище мова, арешт Войнаровського пройняв до глибини серця і він звітує до Лондону: „Мій приятель, симпатичний Войнаровський нахабно арештований московським резидентом. Я дуже боюся за його долю".

Окреме становище поміж гамбурзькими дипломатами зайняв французький амбасадор, Пуссен, старшина дипломатичного корпусу. Була це високоосвічена людина, яка добре знала українські справи. Пуссен із шляхетним своїм характером щиро перейнявся справою Войнаровського, негайно сповістив про замах свій уряд і, не чекаючи на інструкції, почав живу акцію.

Слідом за реляцією про замах на Войнаровського збоку дипломатичних кіл, англійські, французькі, німецькі, голляндські, еспанські та інші часописи стали відкрито писати про нахабність Москви та недолю Войнаровського. Один з журналів, що виходив у Голляндії, в Газі і був органом французьких протестантів, так пише про гамбурзьку подію: „Московський резидент, Беттіґер, прохав арештувати полковника графа Войнаровського, сестрінка славетного гетьмана Мазепи. І більше ніж дивно, що гамбурзький маґістрат дав згоду на такий замах. Ось до чого доходить, коли мала держава надто уступає своєму могутньому сусідові, окрема такому деспотові, як московський. Світ, зворушений таким зламанням права азилю, святим правом кожної суверенної держави давати захист особам, що їх з якихось причин не терплять в інших державах. Гамбурґ не міг виправдати довір'я прилюдної безпеки, яке мав досі в Европі і яке малі держави мусять особливо пильно берегти, бо воно складає частину міжнародного права"... Щоб зрозуміти обурення цього журналу, треба знати, що Гамбурґ у тих часах був, на зразок колишньої передвоєнної Швайцарії, осередком, де знаходили захист політичні еміґранти цілої Европи.

Дня 13 жовтня 1716 року о год. 3-тій відбулася урочиста інтервенція в справі Войнаровського, а саме Пуссена, французького посла, Курцрока, німецького амбасадора та Ротліба, голляндського амбасадора. Інтервенція перед маґістратом була дуже рішуча. Войнаровський правдоподібно знав, що діється, бо в листі до своєї дружини, Ганни, висловлює надію, що його випустять на волю, хоча на всякий випадок згадує і про свій заповіт, залишений в руках дружини, у Вроцлаві.

Тим часом цар, довідавшись, як стоїть справа з Войнаровським, надсилає до гамбурзького маґістрату ноту, в якій домагається видачі Войнаровського як „васаля й бунтаря", який, командуючи на Україні трьома полками, здезертирував. Арґументу „дезертир" вживала тоді московська дипломатія, виловлюючи мазепинців, як тепер вона вживає арґументу „коляборант". Треба було доказати, що Войнаровський не був ані старшиною козацьких військ, ані шведським полковником, а був тільки дезертиром московського царя.

Дня 28 жовтня відбулося засідання гамбурзького сенату, на якому рішено відмовити цареві видачі Войнаровського. Представники чужих держав, які резидували в Гамбурзі, в радісному тоні сповістили це негайно своїм урядам. Таким чином цареві не вдалося піддурити Европу. Вона тоді не тільки знала, що ділялося на Україні, але й явно протестувала проти поневолення вільного народу. Чимало писалося про жах і страхіття помсти в Україні, залитій кров'ю і сплюндрованій переможцями-москвинами. Крім цього дипломати просили відписати цареві, що в справі Войнаровського запитує маґістрат цісаря і аж до рішення його Войнаровський залишається в Гамбурзі. Така заява мусіла докраю обурити царя, і він знову висилає ноту до гамбурзького маґістрату, а цей удруге відмовляється видати Войнаровського.

(Продовження буде).

СТВОРЕНО „АСОЦІЯЦІЮ ДОСЛІДНИКІВ СОВЄТСЬКОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ В НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОБЛЕМАХ"

Проф. В. Орелецький з Мюнхену, Німеччина, розіслав до преси повідомлення про створення „Асоціяції дослідників совєтської теорії і практики в національних проблемах", з участю цілого ряду відомих українських вчених. У повідомленні дослівно сказано:

„Подаємо до відома українського громадянства, що 19-го серпня ц. р. в Мюнхені відбулася нарада українських науковців-совєтознавців. На нараді ствердження, що сьогоднішня дійсність вимагає наявности української незалежної клітини совєтознавчих дослідів.

У зв'язку з цим нарада перетворилася на фундаторські збори совєтознавчого об'єднання, яке названо „Асоціяцією дослідників совєтської теорії й практики в національних проблемах".

Збори вибрали тимчасову Президію Асоціяції у складі проф. Ю. Бойка (голова), проф. В. Орелецького (учений секретар), Ректора проф. П. Савицького (керівник фінансового референту).

Асоціяція вивчатиме всю складність національно-розвиткових процесів на теренах СССР, совєтську теорію національного питання, совєтську національну політику серед поневолених Росією націй внутрі та у вільному світі, національні стосунки в СССР, зокрема форми й вияви більш-менш замаскованих чи явних суперечностей в інтересах та взаємовідносинах поміж народами національно-поневоленими і російським, національно-визвольну боротьбу поневолених Росією народів.

Асоціяція зокрема, виходячи з дослідження наявного стану на теренах СССР та з вивчення історичних, культурних традицій народів, з геополітичних особливостей їх, шукатиме об'єктивних підстав до визначення тих міжнаціональних комплексів, що виникнуть по поваленні російсько-большевицької імперії.

Асоціяція особливо багато уваги придiлить вивченню національно-розвиткових процесів на Україні, студіюванню всіх особливостей нинішнього національного гноблення українського народу та всіх виявів його визвольної боротьби.

У вивченні перспектив майбутньої Самостійної Української Держави звернено буде увагу на перспективи її міжнародньо-господарських пов'язань, культурних і політичних зв'язків, зокрема форми продовження одвічних зв'язків з культурою й економікою Західньої Европи.

Асоціяція надаватиме перевагу підсовєтській тематиці з років після останньої світової війни.

Основниками Асоціяції стали продекан філософічного факультету УВУ проф. Ю. Бойко, доцент редактор І. Кошелівець, проф. В. Крупницький (письмова згода), продекан юридичного факультету УВУ проф. В. Орелецький, український поет, редактор М. Орест, колишній ректор Віленського Університету й УВУ професор Ю. Панейко, доцент Д. Пеленський, ректор УТГІ професор П. Савицький.

Уже в перших моментах по проголошенні факту створення Асоціяції до співпраці приєдналися Всеч. і Впр. Прелат Генеральний Вікарій Української Католицької Церкви Всеч. о. проф. П. Голинський, декан філософічного Ф-ту УВУ проф. В. Державін, доцент редактор Л. Ребет. Надходять додаткові зголошення.

Хоч до складу Асоціяції належать лише особи, що не увійшли в Інститут Вивчення Історії і Культури СССР при АКВВ, одначе збори засновників вважають доцільним і бажаним приєднання до Асоціяції інших совєтознавців, що працюючи в згаданому Інституті, хочуть прислужитися через Асоціяцію скріпленню незалежних позицій українського совєтознавства.

Засновники Асоціяції, склали у Мюнхені візити Достойникам обох Українських Церков, Центральному Представництву Української Еміґрації і знайшли при тому цілковите зрозуміння й моральну підтримку.

Зустрічі й візити до УНРади, ЗП. УГВР, ОУН з-під проводу полковника А. Мельника, ОУН з-під проводу С. Бандери, СГД показують, що українські політичні сили й організації виявляють глибоку застанову й увагу до започаткованої справи і, здебільшого, зрозуміння наших намірів і цілей.

Візити до політичних середовищ продовжуються.

Всім особам та інституціям, зацікавленим у справах Асоціяції, слід звертатися на адресу:

Проф. В. Орелецький,
ЦПУЕН, Дахаверштр. 9/2, Мюнхен."

Комунікат підписали за Президію Асоціяції: проф. Ю. Бойко, проф. В. Орелецький і проф. П. Савицький.

Рівночасно розіслано до преси окреме звернення такого змісту:

„ЗВЕРНЕННЯ

Групи Українських Науковців до Української Еміґраційної Спільноти на всіх континентах вільного світу, до українських патріотів, партійних і безпартійних, до всього національносвідомого українського громадянства на еміґрації"

Шляхом тяжкої і затяжної боротьби іде український народ до своєї величної мети — Самостійної Соборної Української Держави. Шлях народу рясно позначений кров'ю тих, що впали зі зброєю в руках на полі бою, згинули у глухих казематах під катівськими тортурами.

На крутім жертовнім шляху до нашої визвольної мети не бракувало і скромних трудівників духа, діячів пера і творчої всеосяжної думки. Зокрема українська наука довгими десятиліттями в лабораторіях і бібліотеках, в кабінетах і на наукових з'їздах невпинно змагалася за те, щоб створити великі вартості на потребу своєї нації. Грушевський і Франко, Грінченко і Гнатюк, Єфремов і Зеров, — усі вони воліли терпіти матеріяльні труднощі, погорду з боку сильних світу цього, але не ставали на службу чужим інтересам, гордо несли прапор науки, дослідженням об'єктивної істини розкривали священність права української нації на самостійний розвиток.

І вони в своїй діяльності спиралися на моральну і матеріяльну підтримку українського громадянства. Це давало їм змогу жити, творити, збагачувати скарбницю національного духу і своїми осягами прославити українське ім'я у світі.

Сьогодні більше ніж будьколи відчувається пекуча потреба підтримання кращих традицій нашої науки, її незалежности. Бо коли незахитною істиною є, що ніхто не збудує нам нашої держави, якщо ми самі не заходимося коло того будування, то також очевидним є, що ніхто нам не збудує нашої власної духовости і нашої науки, як частки тої духовости.

Є такі ділянки національно-визвольного змагу, де наука несе почесний обов'язок дорадниці і помічниці, де наука аналізує обставини боротьби і сумлінно безпристрасно, прожектором розумового зусилля освітлює майбутнє, творить наукову прогнозу. Дуже важно, щоб це вивчення і ця прогноза стояли в тіснім зв'язку з усім багатющим історичним досвідом нашої нації. А цей досвід каже, що першим історичним ворогом України вже від довгих століть є московський імперіялізм, сьогоднішня його форма — большевизм — є тільки одним з історичних виявів російського імперіялізму. На еміґрації большевицький імперіялізм має свого двійника в російських еміґраційних групах і партіях, які мріють по поваленні большевизму зберегти непорушним східня евразійський імперіяльний колос.

Завданням української незалежної науки є з усією потужністю дослідчої думки, з цілковитою повнотою і безкомпромісовістю сказати нещадне слово правди про московський імперіялізм, особливо про нинішню його большевицьку форму.

В ділянці комуністичної партії Совєтського Союзу немає такої істотної сторони, яка б не стояла в зв'язку з російсько-імперіялістичною духовістю чи в залежності від неї, і совєтський інтернаціоналізм є лише формою маскування імперіялістичного загарбництва.

Ця істина повинна лягти в основу всіх дослідів совєтської дійсности, бо ця істина є квінтесенцією життєвої мудрости нашого народу.

Західній світ, що погрузнув у калькуляціях і компромісах, готовий шукати компромісів також коштом живого тіла націй. В дослідах совєтської дійсности, в прогнозах майбутнього західні політики готові бачити Україну і далі в давучих обіймах „старшого брата", як „невід'ємну частину" східньоевропейського простору, спускаючи з уваги ту незаперечну істину, що ніякі зусилля компромісових калькуляторів не в силі будуть відірвати Україну від Заходу.

Сьогоднішнє совєтознавство на Заході, керуючись хибним політичними мотивами, не спроможне побачити совєтський імперіялізм у всій повноті його виявів. Орієнтація на співпрацю з російськими еміґрантами не дає змоги сміливо і повнотно виявити російський імперіялізм без будь-яких фіґових листочків, що й нині соромливо прикривають його єство. І лише незалежна від чужинних впливів українська наука спроможна правдиво розкрити перед світом дійсний стан речей, вказувати на смертельні небезпеки для самого ж таки Заходу і розкриттям правди здобувати для України справжніх союзників.

З цією метою твориться нині „незалежна" Асоціяція дослідників совєтської теорії й практики в національних проблемах". В лавах асоціяції об'єднуються науковці, безпартійні й партійні, різних політичних переконань і симпатій, різних наукових середовищ. Єдиними передумовами приналежности до неї є непримиренність до большевизму, тверезий погляд на його національні цілі та здатність внести свій творчий вклад у діяльність Асоціяції.

Наша незалежна наука може існувати передусім за умови моральної і матеріяльної підтримки з боку українського громадянства.

Не можна допустити до того стану, щоб незалежний український науковець голодував чи роками носився зі своїми невиданими працями. Цей гнітучий стан безперспективности приходить до великих аномалій і загрожує розривом між українським громадянством і нашою наукою. Завданням Асоціяції є усунути можливість такого розриву.

Сьогодні наш гурт науковців, що вибрав важкий шлях творення незалежного совєтознавства, є не великий. Але ми не сумніваємося, що нас стане більше, бо творення Асоціяції щойно почалося.

Ми віримо, що за умови широкої підтримки з боку українського громадянства, наш почин може розростися у справу всенаціональної ваги.

Тому звертаємося до українських патріотів-активістів, партійних і безпартійних: створіть нам можливість віддати всі сили нашого розуму для нашої нації!

Створіть Фонд Українського Незалежного Совєтознавства! Розбудовуйте для цієї мети на всіх континентах української еміґрації Комітети Сприяння Асоціяції!

Мюнхен, 6 серпня 1954.

Збори науковців - фундаторів „Незалежної Асоціяції Дослідників Совєтської Теорії і Практики в Національних Проблемах".

Землетрус в Неваді, Ореґоні і Каліфорнії

Сан Франсіско, Каліфорнія. — Легкий землетрус навістив три західні стейти: Неваду, Ореґон і Каліфорнію. Сейсмографи Каліфорнійського університету кажуть, що це далі діє той землетрус, який був у Фоллоні, Невада, 6-го липня. Цим разом землетрус не був такий сильний як у липні, і тривав п'ять хвилин. Найсильніший землетрус був у Фоллоні, Нев., але його відчували і в Каліфорнії і в Ореґоні. У Фолоні завалилась частина причілкової стіни, потріскалась в кількох місцях автострада та були перервані електричні проводи. В Лавлоку, Нев., зарисувалися деякі доми. В долішній частині Сан Франсіско деякі доми хиталися, мов кораблі на морі.

Купуйте в підприємствах, що оголошуються в „Свободі".

ЄГИПТЯНИН

В середу 25 серпня починають висвітлювати в кіні „Рокси" в Ню Йорку фільм „Єгиптянин", сценарій якого складений за відомим романом М. Волтарі тієї самої назви. В цьому кольоровому фільмі беруть участь першоякісні кінові зірки: Джейн Сіммонс, Віктор Мейчюр, Дж. Тієрні, М. Вайлдінґ, Белла Дарві і Едмунд Пордом в заголовній ролі. Крім цього в побічних ролях виступає цілий ряд інших кінових зір. Дорріл Ф. Ценок особисто керував накручуванням фільму „Єгиптянин" під дирекцією М. Куртіца, — за сценарієм, який склали Філіпп Донн і Кейсі Робінсон.

Оборонні фабрики мусять бути готові на воєнну продукцію

Вашинґтон. — Артур С. Флеммінґ, директор Уряду Оборонної Мобілізації, заявив, що цього року уряд мусить видати кількасот мільйонів долярів на те, щоб усі оборонні фабрики були приготовані кожної хвилі почати воєнну продукцію. Це значить, що ці фабрики мусять мати комплети потрібних влаштувань і машин, щоб на випадок потреби могли почати серійну продукцію. Флеммінґ вивчав цю справу впродовж двох років, приготовляючи „мобілізаційну базу". Згідно з виданою інструкцією має бути зорганізований Уряд для втримання оборонних можливостей, який контролюватиме департамент оборони, Комісію Атомової Енергії і Морську Дирекцію. Досі ще не назначені члени цього уряду, але вже тепер відомо, що його очолюватиме Флеммінґ. Новий уряд дбатиме про продукцію таких оборонних товарів: тих товарів, яких продукція триває довго; тих, що їх тепер не продукується, або продукується в малій скількості; тих товарів, для продукції яких треба змін у фабричному устаткуванні, і тих товарів, в продукції яких ще немає потрібного досвіду (керовані стрільна).

СССР НЕ ВСИЛІ ПЕРЕБОЛІТИ ВТЕЧІ РАСТВОРОВА

Вашинґтон. — Совєтський амбасадор у Вашинґтоні Зарубін передав державному секретареві ноту протесту проти „насильства", що його нібито допустилась американська влада, перевізши з Японії до ЗДА Юрія Растворова. Цей останній, формально третій секретар совєтської амбасади в Токіо, фактично шеф совєтського шпигунства на Далекому Сході, побоюючись за власну шкуру після ліквідації Берії, зголосився був 24 січня ц. р. до американців в Японії. Москва особливо подратована цією справою, бо ні Вашинґтон, ані американське командування на Далекому Сході не відповіли на численні совєтські ноти в справі Растворова, і щойно 13 серпня ц. р. офіційно повідомлено, що Растворову признано право політичного азилю. Коли державний департамент запросив був 13 серпня совєтського амбасадора для переговорів у цій справі, він відмовився прийти.

Нужденне життя в підсовєтській Польщі

Ню Йорк. — Антоні Клімовіч, моряк, який утік „зайцем" в трюмі „Домбровского", звідки, на його щастя, витягнула його англійська поліція, і Анджей Пануфрік, композитор, що втік і Польщі через Швайцарію, оголосили в англомовній пресі свої завваги про сучасну Польщу. Перший із них ілюстрував фактами й цифрами платень та видатків, як виглядає „рай" робітників і селян у комуністичній Польщі, як люди розпиваються з розпуки і взагалі описує радше матеріяльний бік підсовєтського життя в Польщі. Пануфрік, як людина р більшою освітою і світоглядам мистця, звернув увагу на різницю атмосфери в нинішній Польщі і на Заході. Він пояснив, чому люди його типу, які мають на батьківщині признання в свій фаховий варстат праці, все таки хочуть втікати, бо задихаються в тамошніх відносинах і хочуть свобідніше віддихати. Пануфрік стверджує відому на Заході правду, що фактичним володарем нинішньої Польщі є маршал Константин Рокоссовскій, росіянин, що його польське походження не приспорює в Польщі приятелів.

НОВІ ВИДАННЯ

Відгуки минулого. Ол. Кошиць в листах до Пав. Маценка. Вінніпеґ, 1954. Видавництво „Культура й освіта", ст. 80.

Роман Бжеський: Переяславська умова в плянах Б. Хмельницького та „Переяславська леґенда". Торонто, 1954, ст. 32.

Петро Мірчук. „З мого духа печаттю". У 25-ліття боротьби ОУН. Організація Оборони Чотирьох Свобід України — Ліґа Визволення України. Ню Йорк — Торонто, 1954, ст. 32.

Петро Мірчук. Відродження великої ідеї. Ліґа Визволення України, Торонто, 1954, ст. 64.

Ерем. Голод. Видання Спілки Української Молоді Америки. Ню Йорк, 1954, ст. 56.

о. Володимир Ковалик, ЧСВВ. Мати св. Єдности. Слово Доброго Пастиря. Рік V, ч. V-VI. Травень-червень 1954. Ню Йорк, 1954, ст. 48.

Митро Пасічник. Наша слава. Етнографічний збірник — опис сіл і містечок полудневої Рогатинщини. Вінніпеґ, Канада. 1954, ст. 72.

І. Левкович. Нарис історії Волинської землі. (До 1914 р.). Обкладинка М. Левицького. Вінніпеґ, 1953, ст. 160. Праці Інституту Дослідів Волині за редакцією д-ра Ю. Мулика-Луцика, ч. 2. Накладом „Волинського Видавничого Фонду".

Повідомляємо, що ціна оголошення величини 1 інча через 1 колонку виносить $1.40. Проситься належитість (відповідно до величини оголошення) пересилати разом з текстом.
Адміністрація „Свободи".

✝

В дванадцяту болісну річницю смерти нашого найдорожчого Мужа і Батька

бл. п. Софрона Добрянського

радника дирекції пошти в Кракові
відправиться дня 30. VIII. о 8-ій год. в грек. кат. церкві св. о. Николая в Шікаґо

ПОМИНАЛЬНЕ БОГОСЛУЖЕННЯ З ПАНАХИДОЮ.

Рідню і Знайомих просять про тиху згадку.

ДРУЖИНА і ДІТИ.

✝

Дня 20-го серпня ц.р. упокоївся по довгій і тяжкій недузі в Шікаґо сотник УГА член Українських Товариств та Установ, член 106 Відділу У. Н. Союзу

ІВАН ДЕЦИК

проживши 57 літ. Покійний походив з Береґів, самбірського повіту, Західна Україна. Як старшина брав активну участь у Визвольних Змаганнях в 1915-20 роках. По розвалі учителював віддаючись всеціло педагогічній та громадській праці. В 1944 еміґрує до Німеччини а опісля в 1949 до ЗДА. Похорон відбувся в понеділок, 23-го серпня ц.р., на кладовище св. Миколая.

Горем прибита **ДРУЖИНА.**

ТАРЗАН, ч. 3332. Все вільне від перешкод.

Тарзанові руки промайнули, немов вужі, що нападають. Після того розлігся невиразний тріскучий звук.

Вартівники впали на землю.
— На Туса! буркнув Рондар.
— Ця людина має силу десятьох!

Рондар тихо відкрив браму і втупився зором у темну, пусту авеню.
— Їх знайдуть, коли буде зміна варти, — рикнув Рондар. — Можливо, — завважав Тарзан. — Вони тільки втратили притомність.